

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kiireen kesytystä ja kallista aikaa. Kriittinen diskurssintutkimus
kiireestä ja ajasta suomalaisessa työelämässä

Hanna Hietajärvi
Pro gradu -tutkielma
Johtamisen psykologia

2019

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Kiireen kesytystä ja kallista aikaa. Kriittinen diskurssintutkimus kiireestä ja ajasta suomalaisessa työelämässä.

Tekijä: Hanna Hietajärvi

Koulutusohjelma/oppiaine: Hallintotiede/Johtamisen psykologia

Työn laji: Pro gradu -työ X Sivulaudaturtyö __ Lisensiaatintyö __

Sivumäärä: 66

Vuosi: 2019

Tiivistelmä

Tämän työn aiheena ovat tutut ilmiöt, aika ja kiire. Tutkimuksen tarkoituksena on vastata kysymykseen, *millaisena ajallisuus ja kiire näyttäytyvät suomalaisessa työelämäkeskustelussa*. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu kotimaisista työelämän kontekstiin kuuluvista artikkeleista. Aineisto on analysoitu kriittisen diskurssintutkimuksen viitekehystä käyttäen. Esille nousseita teemoja olen käsitellyt sekä vallalla olevan lineaarisen aikakäsityksen, että Emmanuel Levinasin ja Maurice Merleau-Pontyn fenomenologisten aikakäsitysten näkökulmasta.

Tutkimustulokset osoittivat lineaarisen aikakäsityksen vaikuttavan voimakkaasti siihen, miten kiireestä ja ajasta puhutaan työelämäkontekstissa. Aika on kuvattu ulkoisena voimana, jota yritetään hallita monin tavoin. Myös kiire on ihmisen ulkopuolelle sijoittuva ilmiö, ulkopuolisen ajan ilmentymä. Lineaarisen aikakäsityksen myötä työelämän tärkeimmäksi ajalliseksi ulottuvuudeksi nousee tulevaisuus, kun toimintaa ja suorituksia yritetään jatkuvasti parantaa ennakoinnin avulla. Lineaarisen aikakäsityksen aika on asioiden aikaa.

Tutkimuksen merkittävänä löytönä voidaan pitää myös aineiston rajoittunutta toimijuutta. Artikkeleissa työelämän kiireestä ja ajasta puhuvat eniten ulkopuoliset asiantuntijat. Tämän myötä suomalainen työssäkäyvä ihminen konstruoituu apua tarvitseväksi ja omaan kiireeseensä syylliseksi. Huomionarvoista on myös se, että vain harvan ammattialan näkemykset kiireestä ja ajasta pääsevät aineistossa kuuluviin.

Levinasin ja Merleau-Pontyn aikakäsitysten keskiössä on ihminen, sillä aika on meihin kiinnittynyttä. Yhteisesti mitattavaa aikaa ei ole, ajan ominaisuuksia ovat pluraalisuus ja diakronisuus. Levinasin ja Merleau-Pontyn fenomenologisten aikakäsitysten tuominen työelämään merkitsisi huomion kiinnittymistä asioiden sijasta ihmisiin ja eettiseen toimintaan. Yksilöllisen ajallisuuden huomioiminen sekä nykyistä laajempi vastuu toisistamme lisääntyisivät työelämässä.

Avainsanat: kiire, aika, ajallisuus, työelämä, kriittinen diskurssintutkimus, Emmanuel Levinas, Maurice Merleau-Ponty

Sisällylys

1. Johdanto	4
1.1 Lähtökohdat kiireen ja ajan tutkimukselle	4
1.2 Tutkimuksen tarkempi rajaus ja tutkimuskysymys	7
2. Näkemykset ajasta	12
2.1 Lineaarisen aikakäsityksen historiaa	12
2.2 Emmanuel Levinas ja aika	14
2.3 Maurice Merleau-Pontyn ajallisuus	17
3. Empiirinen aineisto ja metodologia.....	19
3.1 Aineiston rajaus	19
3.2 Diskurssianalyttiset lähtökohdat aineiston tulkinnan taustalla	21
3.3 Kriittisen diskurssintutkimuksen periaatteet.....	24
3.4 Analyysiprosessi kriittisen diskurssintutkimuksen menetelmää soveltaen	28
4. Tulokset.....	30
4.1 Aineiston lingvistinen kuvaus	30
4.2 Diskurssin tuottamiseen ja vastaanottamiseen liittyvien käytäntöjen analyysi.....	36
4.3 Yhteiskunnallisten yhteyksien tarkastelu.....	39
4.4 Yhteenveto tuloksista	42
5. Johtopäätökset	48
5.1 Lineaarisen aikakäsityksen korostuminen työelämässä	48
5.2 Levinasin ja Merleau-Pontyn aikakäsitysten mahdollisuudet työelämässä	51
6. Pohdinta.....	55
Lähteet	59
Liitteet.....	62
Liite 1: Empiirisenä aineistona toimivat artikkelit	62
Liite 2: Esimerkki analysoiduista artikkeleista	66

1. Johdanto

1.1 Lähtökohdat kiireen ja ajan tutkimukselle

Kiire on päivittäisessä käytössä oleva sana, abstrakti ilmiö, joka yleisen keskustelun mukaan koskettaa kaikkia suomalaisia ainakin hetkittäin. Se on asia, josta puhutaan ja joka on läsnä kaikilla aloilla ja kaikissa työyhteisöissä. Kiire on syy ja seuraus, eikä se usein jätä meitä rauhaan edes kotona.

Valitsin kiireen tutkimuskohteekseni sen kiehtovan kaksoisolemuksen takia. Vaikka siitä puhutaan jatkuvasti, on se kuitenkin abstrakti ilmiö, jota emme voi alistaa tutkittavaksi luonnontieteellisin keinoin. Emme voi mitenkään mitata sitä, tai vertailla eri ihmisten kokemaa kiirettä. Ainoa asia, johon kiireen voidaan katsoa olevan ehdottoman sitoutunut, on aika: ilman ajan mittaamista kiirettä ei koettaisi. Siksi tutkimukseni koskee myös aikaa, tarkemmin määriteltynä aikakäsityksiä eli näkemyksiä siitä, mitä aika merkitsee ihmiselle.

Tutkimuskohteena aika mahdollistaa laajana käsitteenä tutkimisen monen eri tieteenalan ja näkökulman kautta. Länsimaissa yleinen tapa on nojautua luonnontieteisiin, tarkemmin fysiikkaan. Aristoteleen ajatukset absoluuttisesta, kaikille samalla tavalla käyvästä ajasta kumottiin myöhemmin Einsteinin suhteellisuusteorian avulla (Hawking 1999, 19, 143). Ajan kulumista on teorioitu mm. termodynamiikan kautta, entropian eli epäjärjestyksen kasvuna. Nykyihmiselle maailmankaikkeuden ja ajan tunnetuimpia tutkijoita oli Stephen Hawking, jonka teorian mukaan psykologinen aika, termodynaaminen aika ja kosmologinen aika ovat kaikki kytköksissä toisiinsa, samaan suuntaan kulkien (Hawking 1999, 145-147). Arkielämäämme ja aikakäsitykseemme on ehkä eniten vaikuttanut Isaac Newton, jonka näkemys ajasta matemaattisesti mitattavana suurena on edesauttanut länsimaissa nykyään vallalla olevan, lineaarisen aikakäsityksen leviämistä (Pohjanen 2002, 16).

Ajan arvoitus on askarruttanut myös historian tutkijoita, antropologeja ja sosiologeja, joiden yhteiskunnallinen näkökulma liittyy tutkimukseni viitekehykseen. Sosiologiassa aika nähdään järjestelmänä, ihmisten tekemänä sopimuksena, symboliikan, kuten kellojen ja kalentereiden näkyväksi tekemänä (Cronström &

Koskiahon (1995). Aikaa voidaan tästä näkökulmasta kuvata myös sosiaalisena tuotteena, jota rytmittävät yhteiset tapahtumat, kuten uskonnolliset rituaalit ja juhlapyhät (Pohjanen 2002, 15).

Vanhimpia aikaa ja ajallisuutta tutkineita tieteenaloja on luonnollisesti filosofia. Aristoteleen pohdinnat ajan olemuksesta muotoutuivat monitieteelliseksi hänen ajatustensa innoittaessa varhaisia fyysikoita. Aika, liike ja muutos liittyivät Aristoteleen mukaan kiinteästi toisiinsa (Pohjanen 2002, 18). Hänen lisäksi ajan olemusta ovat pohtineet mm. Kirkkoisä Augustinus, Immanuel Kant ja René Descartes (Dowden 2019). Fenomenologian suuntauksessa aikakäsitystä ovat tutkineet mm. Edmund Husserl, Emmanuel Levinas ja Maurice Merleau-Ponty.

Ajasta on tullut työelämän tärkeimpiä asioita, mitatessamme työaikaa ja sen sisällä saavutettua työsuoritetta. Kellon käytön yleistymisen myötä olemme saaneet aikataulut noudatettaviksi ja tehokkuuden mittareiksi (Anttila, Anttila, Liikkanen & Pääkkönen 2015, 6). Tämän myötä tutuksi ovat tulleet myös termit ajanhallinta ja kiire. Ajan tarkastelu ja tutkimus työelämän näkökulmasta onkin keskittynyt pitkälti niin sanottuun time management -näkökulmaan, eli keinoihin hallita aikaa ja toimia yhä tehokkaammin annetun aikaikkunan sisällä.

Tämä tutkimus lähestyy ajallisuuden ja kiireen teemaa hallintotieteen, tarkemmin sanottuna johtamisen psykologian näkökulmasta. Ajanhallintaan painottuvan näkökulman sijaan olen valinnut aiheeseen toisenlaisen lähestymistavan, joka yhdistää vähemmän käytettyjä teorioita ja tutkimusmenetelmiä. Tutkimukseni kautta pyrin sanallistamaan ajallisuuden sekä kiireen suomalaisessa työelämässä, ja etsimään myös käsitteellisesti erilaisia näkökulmia ajallisuuden ilmiön tarkastelulle.

Tutkimusmetodologisenä lähestymistapana käytän sosiaalisen konstruktionismin periaatteisiin nojaavaa diskurssianalyysiä: painotus on siis kielessä ja sen merkityksiä rakentavassa luonteessa. Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohdasta mikään ei näyttäyty meille puhtaana, vaan asiat, tunteet ja instituutiot ovat jollain tavalla merkityksellistyneitä. Merkityksellistämisen tavat ovat syntyneet ihmisten välisessä kanssakäymisessä ajan saatossa. Tämä prosessi on jatkuva, eli kieli ja sen sisältämät merkitykset ovat jatkuvassa muutoksessa ja neuvottelun alaisena. Niin sanotun merkityksellistämisen vakiinnuttamisen prosessin ansiosta kielen käyttäminen

arkisessa elämässä, omassa kulttuurissamme on kuitenkin kohtuullisen vaivatonta. Kykenemme ymmärtämään toistemme käyttämät ilmaisut merkityksineen ilman suurempia ponnisteluja. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 252.)

Sosiaalisen konstruktionismin periaatteiden mukaisesti kieli on siis voimakkaasti sidoksissa todellisuuteen. Kieli ei suoraan toimi todellisuuden peilinä, mutta yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös kieleen ja antamiimme merkityksiin. Muistettava on myös kontekstisidonnaisuus, merkitysten muodostuessa ympäristönsä ja kulttuurinsa osana. (Jokinen et al. 2016, 252-253.)

Koska kielenkäytön vaikutuksiin keskittyvä diskurssianalyysi on väljä teoreettinen viitekehys, vaatii aiheen tarkastelu tarkempaa rajausta. Diskurssianalyysin sisältä olen valinnut lähestymistavaksi kriittisen diskurssintutkimuksen, jonka periaatteena on nimensä mukaisesti tarkastella tutkimuskohdettaan kriittisestä näkökulmasta. Teorian taustaoletuksena on erilaisten ideologioiden sekä valta- ja alistussuhteiden olemassaolo ja niiden ylläpito diskurssien kautta (Jokinen et al. 2016, 301). Näkemys pohjautuu kielen ja yhteiskunnan dialektiseen suhteeseen: kieli on yhteiskunnallinen tuotos, mutta myös siihen vaikuttava tekijä (Fairclough 1997, 75-76). Kielenkäyttöä voidaan siis kuvata sosiaalisena areenana, jonka takia jokainen teksti on osaltaan rakentamassa ja ylläpitämässä erilaisia uskomuksia (Pietikäinen 2000, 192-193).

Koska tutkimuksen näkökulma on yhteiskunnallinen ja tarkastelee kielen merkitystä ilmiöiden rakentumisessa, olen koostanut empiirisen tutkimusaineiston työelämää koskettavista artikkeleista. Tutkimusaineistosta kriittisen diskurssintutkimuksen myötä nousevia teemoja tarkastelen sekä yhteiskunnassamme vallitsevan lineaarisen, että fenomenologisten aikakäsitysten näkökulmasta. Olen valinnut lineaarisen aikakäsityksen vertailukohtaksi ranskalaisten fenomenologien, Emmanuel Levinasin ja Maurice Merleau-Pontyn aikakäsitykset, sillä ne poikkeavat suuresti luonnontieteisiin pohjautuvasta lineaarisesta käsityksestä. Molempien fenomenologien näkemys tuo keskiöön ihmisen, ennen mitään muuta. Ihmisen ainutlaatuisen ajallisuuden tarkastelu tuo vastakohtaan puhtaalle luonnontieteelle, ja istuu johtamisen psykologian tutkimuskenttään erinomaisesti.

Tutkimuksen tarkoituksena ei ole kuitenkaan lineaarisen ja fenomenologisen aikakäsityksen jyrkkä vastakkainasettelu, vaan näkökulmien vuoropuhelu. Empiirisen

tutkimuksen avulla haluan ensiksi selvittää, miten lineaarinen aikakäsitys näkyy työelämässä, ja millaisia vaikutuksia sillä mahdollisesti on. Aineistosta löytyneitä teemoja peilaan valitsemieni fenomenologien näkemyksiin, pohtien mitä näkökulman muutos voisi tuoda työelämään. Työelämän ajallisuus ja kiire ovat kiistämättä johtamisen suurimpia haasteita. Lähestyminen ilmiöitä erilaisen näkökulman kautta herättää toivoakseni keskustelua siitä, voisiko kiireen aiheuttamia lieveilmiöitä purkaa ja ajallisuudesta johtuvaa ahdistusta ja stressiä lievittää.

1.2 Tutkimuksen tarkempi rajaus ja tutkimuskysymys

Tutkimukseni yhdistää suomalaisen työelämän, kriittisen diskursiivisen analyysin sekä lineaarisen ja fenomenologisen aikakäsityksen. Perustelen tässä luvussa tutkimuksellisia valintoja sekä eri teemojen kytköksiä toisiinsa.

Tieteenfilosofiasta tai tieteenteoriasta puhutaan, kun määritellään tutkimuksen tekoa ohjaavia taustaoletuksia. Tekemäni tutkimus edustaa kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusta, joka tutkimusotteena sopii ilmiöiden ja kokemusten rakentumisen sekä syy-seuraussuhteiden tarkasteluun. (Metsämuuronen 2001, 14.)

Tutkijan maailmankuva rakentuu perususkomuksista, paradigmoista. Tieteenteon keskeisiksi paradigmoiksi on usein nimetty positivismi, uuspositivismi, kriittinen teoria ja konstruktivismi. Tämä paljon käytetty jako on esitelty Guba & Lincoln artikkelissa vuonna 1994. Kilpailevien paradigmojen erot syntyvät mm. ontologisista ja epistemologisista oletuksista sekä metodologiasta. Ontologia, eli oppi todellisuudesta määrittelee näkemystämme siitä, mitä todellisuus lopulta on ja kuinka sitä voidaan tutkia. Epistemologialla tarkoitetaan tietoteoriaa, eli mitä tutkittavasta aiheesta voidaan saada tietää, ja millainen suhde tutkijan ja aiheen välillä on. Tutkijan näkemykset vaikuttavat näin koko tutkimuksen muotoutumiseen, aina tutkimuksen tavoitteesta eettisiin kysymyksiin saakka. (Metsämuuronen 2001, 10; Pynnönen 2015, 17.)

Oman tutkimukseni sijoitan konstruktivismiin ja kriittisen teorian välimaastoon. Ontologisen näkemykseni mukaan todellisuutemme on elinympäristömme historian ja kulttuurin muovaama, mutta kysymys ei ole staattisesta tilasta. Kulttuurinen perimämme muodostaa ikään kuin tukirangan, johon liittyneenä on erilaisia, jatkuvassa

muutoksen tilassa olevia todellisuuksia. Tutkimukseni kohdentuessa suomalaiseen työelämään, uskon osan sen ilmiöistä olevan laajalti jaettuina läpi yhteiskuntamme, tarkempien erityispiirteiden rakentua kontekstikohtaisesti.

Epistemologisesti tutkimukseni kallistuu enemmän kriittisen teorian puolelle. Yksi kriittisen diskurssianalyysin periaatteista nojautuu kriittiseen lingvistiikkaan, eli tutkimukseen käytetyistä ilmaisista ja kieliopillisista valinnoista, kääntäen huomion mahdolliseen ideologiaan tekstin takana (Fairclough 1997, 40,42). Metodologisesti tutkimukseni sisältää elementtejä sekä kriittisestä teoriasta, että konstruktivismista. Hahmotan diskursiivisen analyysin rakentavan ymmärrystä useiden eri vaiheiden kautta, hermeneuttista kehää mukaillen. Analyysitapani sisältää kuitenkin itsessään kriittisen otteen, kun aineistoa tarkastellaan mahdollisten valtasuhteiden ja ideologioiden löytämiseksi.

Yksi osa luotettavaa tutkimusta on oman tutkijaposition avaaminen. Tutkimuksen toteuttajana en omaa sitoumuksia työelämän toimijoihin, toisin sanoen tällä Pro gradu -työllä ei ole tilaajaa. Työelämässä vuosia mukana olleena minulla on omakohtaista kokemusta kiireestä ja ajallisuudesta työelämässä, mutta tutkimusta ohjaavaa hypoteesia en ole halunnut työlle asettaa. Aihetta tarkastelen siis täysin oman kiinnostuksen ja tiedonhalun perusteella.

Tilastokeskuksen vuosina 2009-2010 keräämään ajankäyttöaineistoon pohjautuvassa artikkelissaan tutkija Minna Ylikännö avaa suomalaisten kiirekokemuksia aikapula - käsitteen kautta. Kiirettä on tarkasteltu sekä objektiivisesti, käytössä olevan vapaa-ajan perusteella, että subjektiivisesti henkilön kokemuksen perusteella. Kvantitatiivinen aineisto osoittaa, että 23% aineiston työssä käyvistä voidaan määrittellä kiireiseksi objektiivisesti, vähäisen vapaa-ajan perusteella. Tämän lisäksi toinen 23% osuus aineiston työssäkäyvistä on kiireisiä sekä objektiivisesti, että subjektiivisen kokemuksen mukaan. (Ylikännö 2015, 77-78.)

Ylikännön tutkimuksen mukaan työllä on selvä merkitys sekä kiireen kokemiseen että tosiasialliseen aikapulaan. Kaksi tutkimuksessa kiireisimmäksi määrittynyttä ryhmää, eli 46% aineistosta käyttää työhön työmatkoineen 9-10 tuntia vuorokaudessa. (Ylikännö 2015, 80.)

Työ- ja elinkeinoministeriön vuosittain julkaisema Työolobarometri kuvaa suomalaisen työelämän tilaa. Tuoreimman, eli vuoden 2017 julkaisun mukaan suomalaisten asenteet ja odotukset työelämää kohtaan ovat positiivisemmat kuin edellisissä tutkimuksissa. Negatiivisina ilmiöinä vastauksista ilmenee kuitenkin omaan työhön liittyvien vaikutusmahdollisuuksien huonon kehityksen, ja työkuorman epätasaisen jakautumisen ohella kiire. Kiirekokemukset ja sen myötä ajallisuus ovat siis merkittävässä roolissa, kun tarkastellaan suomalaista työelämää, ja nämä ilmiöt tarjoavat edelleen tutkimuksellisesti tarpeellisia näkökulmia. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018, 148.)

Työelämässä ilmenevät käytännöt ovat kulttuurisidonnaisia. Kulttuuritutkija Geert Hofstede määrittelee kulttuurin kollektiiviseksi ilmiöksi, mielen ohjelmoinniksi. Hänen mukaansa suurin osa tästä ohjelmoinnista on tapahtunut jo lapsuusaikana. Kansallista kulttuuria vahvistavia tekijöitä ovat muun muassa kieli, media ja koululaitos. Hofstede on määritellyt viisi kansallisen kulttuurista ulottuvuutta, jotka määrittelevät toimintaamme. Työelämään vahvasti liittyviä ulottuvuuksia ovat esimerkiksi johtamiseen vaikuttava valtaetäisyys sekä taipumus individualismiin tai sen vastakohtaan kollektivismiin. (Hofstede 1997, 4,12-14.)

Suomalaista työntekijyyttä tutkineiden Ari Väänänen ja Jussi Turtiaisen mukaan Suomen työkulttuurin erityispiirteet juontavat juurensa nopeasta elinkeinorakenteen muutoksesta. Maatalouteen perustuvasta yhteiskunnasta siirryttiin palvelualan töihin lyhyen ajanjakson, eli noin kolmenkymmenen vuoden aikana. Tutkimuksessaan Väänänen ja Turtiainen nojaavat myös Foucault'laisiin perinteisiin, ja huomioivat niiden pohjalta tehdyn kotimaisen tutkimuksen kulttuuria heijastelevasta puheesta. Elinkeinorakenteen muuttuessa myös puhe työstä ja yhteiskunnasta muuttui merkittävästi. (Väänänen & Turtiainen 2014, 36.)

Mainittuihin kulttuurin- ja työelämän tutkimuksiin nojaten olen omassa tutkimuksessani keskittynyt pelkästään suomalaiseen työelämään: aiheen laajuuden takia rajaaminen vain omaa kulttuuriamme käsittäväksi on tämän työn puitteissa järkevää ja tarpeellista. Hofsteden ajatusten mukaisesti myös ymmärrykseni toisen kulttuurin kokemuksellisista ilmiöistä on vaillinainen.

Koska suurin kiinnostukseni kohdistuu yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja yleiseen näkemykseen kiireestä ja ajasta, olen valinnut tutkimuksen empiirisen aineiston tukemaan nimenomaan tätä näkökulmaa. Kiirekokemusten ja aikakäsitysten tarkastelu tiettyjen alojen tai yksittäisten organisaatioiden kautta tuottaa mielestäni spesifistä tietoa tarkasteltavan kohteen näkökulmasta. Keräämäni empiirinen aineisto koostuukin suomalaisista, sanoma- ja ammattilehdistä kerätyistä artikkeleista, jotka edustavat eri ammattialoja.

Suomalaisen työelämän tutkimus on monipuolista ja laajaa, ja tutkimusta on tehty myös ajankäytöstä ja kiireestä työelämässä. Jo aiemmin mainittu Työ- ja elinkeinoministeriön Työbarometri tuottaa useimmiten tietoa myös työelämän ajallisiin ilmiöihin liittyen. Tilastokeskuksen tutkijoiden, Noora Järnefeltin ja Anna-Maija Lehdon tutkimus *”Työhulluja vai hulluja töitä? Tutkimus kiirekokemuksista työpaikoilla”* pureutuu työelämän kiireeseen määrällistä- ja laadullista tutkimusta yhdistellen. Tutkimus pohjautuu haastatteluaineistoon, ja keskittyy tarkastelemaan mitä mahdollisia syitä kiirekokemuksille aineiston perusteella voidaan löytää ja millaisin keinoin kiireestä voi yksilötasolla selvitä. (Järnefelt & Lehto 2002.)

Anna-Liisa Niemelän väitöskirja *Kiire ja työn muutos. Tapaustutkimus kotipalvelutyöstä* tarkastelee työssä tapahtuneiden muutosten ja kiireen yhteyttä. Tutkimus on rajattu kotipalvelutyöhön. Tilastokeskuksen 2015 julkaistu *”Ajassa kiinni ja irrallaan – yhteisölliset rytmit 2000-luvun Suomessa”* on usean kirjoittajan yhteistyönä syntynyt kokoelma pääosin Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukseen pohjautuen. Yhteisenä viitekehyksenä on toiminut aikarakenteiden ja -käsitysten muutos työelämään ja vapaa-ajan viettoon liittyen. (Anttila et al. 2015; Niemelä 2006, 14,48.)

Aikaan ja siihen liittyvään symboliikkaan keskittyvä sosiologi Jorma Pohjasen tutkimus *Mitä kello on? Kello modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa* avaa erilaisen näkökulman aiheeseen. Pohjasen tutkimus on tuottanut arvokasta tietoa ajallisuuden historiasta yhteiskunnallisesti. Ajan sosiologian tutkimusta on tehnyt myös dosentti Raija Julkunen (Pohjanen 2002.)

Oman tutkimukseni viitekehystä lähimpänä on Jussi Onnismaan tutkimus. Organisaatioiden aikaa ja ajallisuutta tarkastellut Onnismaa avaa erilaiset aikakäsitykset Metanoia-Instituutin julkaisemassa teoksessa *Organisaatio prosessina*

– *muodonmuutoksen konsultointi*. Onnismaan artikkelin keskiössä on ajan toiminta organisaatioissa järjestäjänä sekä kokemuksellisenä ilmiönä. (Onnismaa 2018, 96, 106.)

Tässä tutkimuksessa käyttämäni viitekehys on toistaiseksi jäänyt tutkimuksen ulkopuolelle. Suomalaisessa työelämässä ilmenevän ajan ja kiireen tarkastelua ei nähdäkseni ole tutkittu kriittisen diskursiivisen analyysimenetelmän kautta, eikä erilaisten aikakäsitysten ilmenemistä ja vaikutuksia ole laajamittaisesti pohdittu työkulttuurissamme.

Tutkimuskysymys, johon etsin vastausta, on *millaisena ajallisuus ja kiire näyttäytyvät suomalaisessa työelämäkeskustelussa?* Tutkimuksellani haluan selvittää, mitä ja miten ajallisuudesta ja kiireestä puhutaan työelämäkontekstissa. Luonnolliseksi alakysymykseksi tästä juontuu *mitä tämänhetkinen keskustelu ajasta ja kiireestä merkitsee työelämälle?* Olen valinnut aineiston analyysimenetelmän kulttuuriset tekijät huomioivaksi sekä laajan aineiston käsittelyyn sopivaksi. Diskursiivisen tutkimuksen myötä löydän uskoakseni tietoa, joka ilmentää työelämämme yleistä ilmapiiriä ja auttaa näkemään ilmiön eri näkökannalta kuin yleensä.

Tutkimuksen viitekehysten avaamisen jälkeen esittelen käyttämäni aikakäsitykset: lineaarisen eli perinteisen aikakäsityksen historian ja periaatteet sekä käyttämäni fenomenologien, Emmanuel Levinasin ja Maurice Merleau-Pontyn ajatukset ajallisuudesta. Tämän jälkeen siirryn empiirisen aineiston analyysivaiheen kuvaukseen ja saamiini tuloksiin.

Tutkimukseni loppuosa koostuu synteesisistä, joka yhdistää empiirisen aineiston tutkimustulokset ja esitellyt aikakäsitykset. Tarkoitukseni on näkökulmien vuoropuhelun kautta löytää vastaus tutkimuskysymykseeni ja tarkastella löytyneitä tutkimustuloksia eri näkökulmien kautta. Haluan myös pohtia, mitä uutta fenomenologiset näkemykset ajasta voisivat tuoda työelämään.

2. Näkemykset ajasta

2.1 Lineaarisen aikakäsityksen historiaa

Ajan ominaisuudet ja vaikutus ihmiselämään on kiinnostanut tutkijoita ja ajattelijoita läpi historian. Ajan mystinen, abstrakti olemus säilyy aina jokseenkin selittämättömänä, ja mahdollistaa tutkimisen lukuisista eri näkökulmista. Tämän vuoksi käsittelen ajan tutkimuksen historiaa ja aikakäsityksiä vain niiltä osin, jotka eniten koskettavat omaa tutkimustani.

Kiinnostus aikaan ja sen mittaamiseen on kiinnostanut ihmistä aina. Varhaisimmat kellot olivat käytössä Lähi-Idässä Mesopotamian alueella sekä Egyptissä jo 2000 vuotta ennen ajanlaskumme alkua (Pohjanen 2002, 31). Ajan laskeminen ja jaksottaminen on eri kulttuureissa perustunut syklisiin luonnonilmiöihin, kuten auringonnousuun, vuodenaikoihin ja kuun kiertoon. Lyhyempiä hetkiä on mitattu jopa fysiologisilla mitoilla, jolloin yksikkönä on voinut olla esimerkiksi silmänräpäys. (Whitrow 1999, 29-30.)

Syklisen aikakäsityksen muuttuminen moderniksi, lineaariseksi aikakäsitykseksi on usean tekijän summa. Merkittäviä tekijöitä ovat mekaanisen kellon keksiminen, kristinuskon leviäminen sekä gregoriaaninen kalenteri (Pohjanen 2002, 32). Länsimaiseen maailmankuvaan kiinteästi liittyvä tekijä on mitattu, etenevä aika. Ajan ja liikkeen yhdistäminen on näkemykseni mukaan lähtöisin länsimaisen filosofian kantaisän, Aristoteleen ajatuksista. Aristoteleen suurin kiinnostus oli ajan mitattavuudessa ja mittaamisessa, ei niinkään sen kokemisessa tai ontologiassa. Aristoteleen mukaan ajan ja liikkeen sidos on absoluuttinen, aikaa ei ole ilman liikettä. Toisin sanoen aika on liikkeen kestollinen aspekti. Ajan mittaamisesta Aristoteles kirjoitti Fysiikka-teoksessaan, kuvaten ajan mittoja vakioituina liikkeinä. (Knuuttila 2000,16-17.)

Merkittävä osa modernin aikakäsityksen synnystä voidaan laskea fyysikko Isaac Newtonin ansioksi. Yksinkertaistettuna Newtonin klassiseen mekaniikkaan pohjautuvassa käsityksessä aika on jana, joka on universaali ja absoluuttinen; se on samanlainen kaikkialla ja immuuni ulkopuolisille vaikutteille. Ajalla on suunta, joka

näyttäytyy syy-seuraussuhteen kautta. Newtonin ajan määritelmä on jäänyt elämään ja muodostanut pohjan länsimaiselle lineaariselle aikakäsitykselle. (Keskinen 1989, 172-173; Whitrow 1999, 161.) Newtonin määritelmän mukaan

”Absoluuttinen, todellinen ja matemaattinen aika virtaa itsestään ja oman luontonsa voimasta tasaisesti ilman suhdetta mihinkään ulkopuoliseen”

(Whitrow 1999, 161).

Nykyään puhumme yhä ajan virrasta, jota kellojen avulla mitataan. Vaikka mekaaninen kello oli keksitty jo paljon ennen Newtonin määritelmää, samoihin aikoihin käyttöön otetut minuuttiviisarit todennäköisesti vahvistivat ja konkretisoivat Newtonin teoriaa (Pohjanen 2002, 36).

Ajan sosiologiaa tutkineen Jorma Pohjasen mukaan Newtonin käsitys ajasta oli vallitsevassa maailmantilanteessa erikoinen ja täysin aiemmasta poikkeava. Myöhäiskeskiajalla elettiin agraarikulttuureissa, luonnon syklisen rytmin mukaan. Varsinaista tarvetta kellon käytölle ja mitattavalle ajalle ei siis ollut. Pohjasen mukaan Newtonin tarkoitus olikin kehittää ajan käsite matemaattisia laskelmia varten, erityisesti muutoksen, liikkeen ja keston arviointiin. Tästä johtuen Newtonin aikakäsitys on matemaattis-lineaarinen, jatkaen Aristoteleen ajatusta liikkeen ja ajan yhteenkuuluvuudesta. (Pohjanen 2002, 34-35.)

Fysiikan tutkimuksen kehittyessä Newtonin näkemystä alettiin kritisoida yhä enemmän, kunnes Albert Einsteinin 1900-luvun alkupuolella esittämä, aluksi suppea suhteellisuusteoria muutti fysiikan näkemystä ajasta pysyvästi. Einsteinin täydentäessä työtään yleiseksi suhteellisuusteoriaksi, kumoutui Newtonin ajatus absoluuttisesta ajasta ja valon nopeus sai vakioarvonsa. Aika sai lisää ominaisuuksia ja samalla yksilöityi: ihmisen ajan kulumisen riippuu paikasta ja liikkumisnopeudesta. (Hawking 1999, 21-22, 34; Keskinen 1989, 173-174.)

Modernin fysiikan uranuurtaja, Stephen Hawking teki ajan ja avaruuden tutkimuksesta ymmärrettävää myös tavallisille ihmisille. Hawking jäsentää ajan kolmiosaiseksi, ja ajan suunnan näiden osien kautta näyttäytyväksi vakioksi. Termodynamiikan toisen pääsäännön mukaan entropia, eli epäjärjestys kasvaa ajan myötä. Hawking käyttää arkielämän esimerkkinä sirpaleiksi hajoavaa kuppia: sirpaleet eivät koskaan palaudu

yhteen ehjäksi kupiksi. Ihmisen sisäinen, psykologinen aika on sidoksissa termodynamiikan aikaan, sillä muistamme asiat samaan suuntaan kuin entropia kasvaa. Vaikka toimintamme kautta järjestys näennäisesti kasvaisi, lisää käyttämämme energia entropiaa universumin tasolla. Kolmas osa, kosmologinen aika, näyttää ajan kulun alkuräjähdyksestä yhä laajenevan maailmankaikkeuden myötä. Kosmologinen aika on sidottu termodynaamiseen aikaan, sillä Hawkingin mukaan maailmankaikkeuden alku on ollut säännöllinen piste, jonka laajenemisen myötä epäjärjestys on alkanut kasvaa hiukkasten heilahtelun vuoksi. (Hawking 1999, 148-149, 152.)

Ajan olemus näyttäytyy meille fysiikan tutkimusten kautta vaikeaselkoisena, mutta on yksi osa sitä perustaa, jolle nykyinen aikakäsityksemme rakentuu. Kaikki edellä mainitut fyysikot liittävät aikaan liikkeen ja suunnan, joka on ollut omiaan muovaamaan länsimaisen ihmisen näkemystä ajasta lineaarisena, virran lailla etenevänä jananana.

Kellon osoittaman ajan liikkeen ohella toinen modernin aikakäsityksen syntyä edesauttanut tekijä on kristinusko. Benediktiinimunkkien luostareissa vallinnut vaade täsmällisyydestä levisi myös muualle yhteiskuntaan ja edesauttoi kellojen, kalentereiden ja aikataulujen käyttöönottoa. Lisäksi kristinuskon aikakäsitys on perustaltaan lineaarinen: ainutlaatuiset tapahtumat, kuten Jeesuksen syntymä ja ristiinnaulitseminen eivät toistu, joten ajan on oltava lineaarisesti etenevää. Lineaarisen aikakäsityksen leviämiseen on sanottu olleen vaikutusta myös teollistumisella ja kapitalismin synnyllä, joka lisäsi ajallisuuteen taloudellisen näkökulman sekä edistysuskon. Tulevaisuudessa siintää aina jotain uutta, mahdollisuus kehitykselle ja muutokselle. (Julkunen 1989, 13-15; Pohjanen 2002, 60-61; Whitrow 1999, 77-78.)

2.2 Emmanuel Levinas ja aika

Liettuassa syntynyt, jo nuoruusvuosinaan Ranskaan muuttanut Emmanuel Levinas oli fenomenologi, joka ajattelussaan päätyi haastamaan koko länsimaisen filosofian perusteet. Opiskeluaikoinaan Edmund Husserlin ja Martin Heideggerin luentoja seuranneen Levinasin ajattelu pohjautui osittain näiden fenomenologian perustan

luoneiden filosofien oppeihin, mutta Levinasin pyrkimyksenä oli kuitenkin irrottautua perinteisestä fenomenologiasta. Levinas kritisoi Husserlin ja Heideggerin ajattelun pelkäämään jatkavan länsimaisen filosofian linjaa, joka perustuu Aristoteleen ensimmäiselle filosofialle, eli ontologialle. (Pönni 1996, 7-13.)

Levinasin filosofinen näkemys oli omalaatuinen ja valtavirrasta poikkeava. Olemisen tutkimisen ja ymmärtämisen sijaan Levinas nosti ensimmäiseksi filosofiaksi etiikan, eettisen suhteen toiseen ihmiseen. Koko inhimillinen olemassaolo saa merkityksensä tämän suhteen kautta, jota ei Levinasin mukaan voi ontologiaan perustavan länsimaalaisen filosofian kautta edes tematisoida. Olemisen ymmärtäminen ei onnistu antiikin Kreikan filosofisen tradition kautta, eikä myöskään uuden ajan filosofien, Descartesin tai Hobbesin tarjoamien näkemysten avulla, sillä oleellisin jää tutkimuksen ulkopuolelle. Levinasille Toinen on kaikki, eettinen suhde Toiseen oikeuttaa subjektin olemassaolon. (Jokinen 1997, 15; Pönni 1996, 7-8.)

Termillä Toinen on Levinasin filosofiassa tärkeä merkitys. Toisuus viittaa toiseen ihmiseen, persoonalliseen läheiseen, joka on jotain muuta kuin minä. Toiseutta ei voi koskaan poistaa, vaikka subjekti pyrkii sulauttamaan Toisen itseensä. Suhde Toiseen on ensisijaisesti jotain muuta kuin tiedollista: se on Levinasin mukaan läheisyyttä, kasvokkain oloa ja sosiaalisuutta. Puhuttaessa Toisesta on syytä tarkentaa myös kokevan subjektin määritelmä. Tietoinen, käsittävä subjekti on Levinasille "Sama", mutta käsite laajenee kattamaan myös subjektin käsittämää kohdetta ja maailmaa. Toisesta seuraa myös Levinasin filosofian yksi keskeisistä käsitteistä, kasvot. Kasvot edustavat Levinasille merkitystä itsessään, ilman että ne sitovat kantajansa johonkin kontekstiin. Kasvoja ei katsota tietoa hakien, vaan kasvot edustavat muuta kuin suoraa havaintoa ja asettavat subjektin vastuulliseksi Toisesta. (Levinas 1996, 73-74.)

Suhde Toiseen on Levinasin filosofiassa äärimmäisen merkityksellinen, sillä juuri se määrittää ajallisuuden (Pönni 1996, 13-17). Levinas rakentaa ajallisuuden aluksi termin "Il y a" kautta. Ranskankielinen, persoonaton ilmaus merkitsee "on" tai "olla", ja se avautuu parhaiten ilmiöiden kautta, kuten "tuulee" tai "on keskiviikko". Tämä oleminen pakenee Levinasin mukaan olemassaoloa, mutta se ei myöskään ole "ei mitään". Ihmiselämässä tunteen tai tilan voi tavoittaa esimerkiksi unettomuuden kautta, jossa kyvyttömyys nukahtaa on objektiivista ja tietoisuuden persoonallisuus on hävinnyt. "*Minä en valvo, "se" valvoo*". (Levinas 1996, 52-53.)

Tällainen persoonaton ja merkityksetön oleminen on lähtökohtaisesti ajatonta, ikuista preesensia, ja se täyttää Levinasin mukaan ihmisen, joka ei ole vielä ole kohdannut Toista. Oleminen on kohinaa ja häilyviä varjoja, jotain, jota ei voi ottaa haltuun tai merkityksellistää edes kielen avulla. Subjekti löytää identiteettinsä ja ajallisuutensa Toisen kohtaamisen myötä, havaitessaan että Toisella on täysin oma aikansa. Toisen ajallisuutta ei voi synkronoida oman ajan kanssa, sillä toinen on aina erillinen minästä. Toisella on oma menneisyytensä ja tulevaisuutensa, joita minä en voi muistaa tai ennakoita. Aika on siis pluraalista jakautuessaan jokaiselle ihmiselle erikseen. Samalla se on diakronista, eriaikaista. (Pönni 1996, 14-16.)

Monille filosofeille tyypillisesti Levinasin ajattelu kehittyi hänen uransa varrella. Myös ajallisuuden teema tarkentuu hänen myöhäisimmässä teoksissaan, laajentuen kattamaan menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden. Menneisyys paljastuu subjektille Toisen menneisyyden jäljen kautta. Toisen muistoja ja kokemuksia ei voi koskaan tuoda Saman tietoisuuteen. Nykyhetki rakentuu subjektin ja Toisen kohtaamisessa, mutta on kuitenkin kytköksissä menneisyyteen. Toinen tuo mukanaan menneisyytensä, sen osan ajallisuudestaan johon subjekti ei pääse osalliseksi. Tämä aiheuttaa diakronisuutta, sillä nykyisyys ei voi olla täysin yhteinen ilman samaa menneisyyttä. (Jokinen 1997, 89-91.)

Tulevaisuus näyttäytyy subjektille kahden merkittävän tapahtuman kautta. Kuoleman mysteeri ja käsittämättömyys avaa subjektille äärettömän tulevaisuuden; paradoksaalisesti kuolema edustaa täydellistä toiseutta, jolla ei ole kiinnekohtaa subjektin nykyisyyteen (Jokinen 1997, 65-66). Toinen tulevaisuuden subjektille paljastava asia ovat jälkeläiset. Lasten kautta näyttäytyy subjektin olemisen rajat ylittävä tulevaisuus, joka ylittää mahdollittoman rajan. Suhde jälkeläisiin on Levinasin mukaan salaperäisyydessään kiehtova, sillä oma lapsi on Toinen, mutta kuitenkin osaltaan myös minä. Lasten mahdollisuuksien kautta ylittyy itselle mahdollisen tulevaisuuden raja. (Levinas 1996, 65-66.)

Ajan kolmen perusulottuvuuden myötä Levinas toteaa aikaa olevan myös äärettömässä, subjektin ulkopuolella. Tämä taso on tietoisuutta edeltävä taso, jota Levinas kuvailee olemisen ekonomiaksi, jossa suuntaudutaan kohti maailmaa nauttien ja eläen. Toisen kasvojen kohtaaminen keskeyttää ajattomuudessa elämisen

esittäessään vaateen vastuullisuudesta. Samalta äärettömän ajan tasolta nousevat aiemmin mainittu jälki Toisen menneisyyteen. (Jokinen 1997, 91, 94-96.)

Levinasin filosofia on monitahoista ja rakentuu hänen uransa edetessä yhä kattavammaksi. Näkemys ajasta pluraalisena ja diakronisena säilyy Levinasin ajattelussa, vaikka hän toteaaakin ajan olevan ymmärryksen ylittävä mysteeri. Aikaa ei voi merkityksellistää kokemuksen kautta, koska kaikille yhteistä aikaa ei ole. Ajan merkitys on Toisen kohtaamisessa, jonka kautta voi paeta merkityksetöntä "on" olemista. (Jokinen 1997, 92.)

2.3 Maurice Merleau-Pontyn ajallisuus

Maurice Merleau-Pontyn tavoitteena oli Levinasin tavoin uudistaa filosofista ajattelua ja pohtia klassisen filosofian perusteita, säilyttäen kuitenkin yhteys erityisesti Descartesin ja Kantin ajatuksiin. Merleau-Pontylle fenomenologia olikin joustava filosofinen tutkimusote. Halu sekä kuvata, että ymmärtää kerroksellista maailmaa ilmentää Merleau-Pontyn avointa ajattelua. (Kuhmonen 1995, 163-165.)

Merleau-Pontyn fenomenologia avautuu parhaiten hänen esittämänsä kritiikin kautta, koskien filosofista perinnettä ja tiedettä. Hänen mukaansa kahtiajakautuneen ajattelun tavat, joita hän nimittää intellektualismiksi ja empirismiksi, epäonnistuvat yrityksessään luoda objektiivista tietoa tutkimuskohteestaan. Merleau-Pontylle intellektualismi merkitsee filosofisia suuntauksia, joissa ihmisen sisäistä aktiviteettia merkitsevä ajatteleva minä korostuu, ja aistitietoa pidetään pettäväenä. Intellektualismiin kuuluvassa ajattelussa ei siis ymmärretä ihmisen kehollisuuden roolia. Empirismi taas nojaa perusteiltaan luonnontieteisiin ja havaintoon. Empirismen ongelmaksi muodostuu Merleau-Pontyn mukaan sen käsitys maailmasta objektiivisena realiteettina ja tietoisuuden rooli pelkästään aistimusten yhdistäjänä. (Kuhmonen 1995, 167-169.)

Kritiikin keskiöön nousee siis havainto, joka Merleau-Pontyn mukaan on perinteisesti ymmärretty objektiivisen tiedon lähteeksi. Merleau-Pontylle havainto on paljon enemmän. Se on elävä suhde maailmaan, joka avautuu meille aistien kautta. Koettu ja eletty, luonnollinen maailma on Merleau-Pontyn filosofian keskeisiä käsitteitä ja

tutkimuksen kohde. Sen olemusta selvittääkseen Merleau-Ponty käyttää erilaisia näkökulmia, joista yksi on aika. (Kuhmonen 1995, 163, 171.)

Aika kietoutuu Merleau-Pontyn filosofiassa tiiviisti kehollisuuteen. Tämä erottaa hänen ajattelunsa monien muiden fenomenologioiden näkemyksistä, ja ilmentää jo aiemmin mainittua, joustavaa fenomenologista ajattelua. Vaikka kehollisuus on teema, joka yhdistää koko hänen filosofisen ajattelun kaartaan, on se samalla käsite, jota Merleau-Ponty ei määrittele pelkästään yhdellä tavalla. (Kuhmonen 1995, 177-178.)

Merleau-Ponty kuvailee kehollisuuden olevan ruumiin ja mielen, tai sielun, yhteenliittymä, josta käsin tarkastelemme maailmaa. Se on meidän maailmassa oleva ilmiö, joka tilassa olemisen sijaan sovitetaan tilaan. Kehon ja mielen liitos on niin tiivis, että esimerkiksi liikkumisemme ei tapahdu pelkästään mielen käskyttäessä ruumista. Kehoa ei tarvitse liikuttaa ja kantaa kuten meistä irrallaan olevaa esinettä, vaan Merleau-Pontyn sanoin kuljetamme sitä maagisesti sen tarjotessa meille pääsyn tilaan. Merleau-Ponty oli kiinnostunut tieteellisestä tutkimuksesta, erityisesti käyttäytymisteoriasta, hahmopsykologiasta ja neuropsykologiasta. Nämä innoittivat häntä pohtimaan juuri organismin ja sen ympäristön välistä suhdetta. Spontaani itseorganisoituminen eli reagointi ympärillä olevaan maailmaan ei Merleau-Pontyn mukaan selity fysikaalisilla mekanismeilla tai tietoisilla toiminnoilla. Tämä ajatus viittaa näkemykseen itse kehon intentionaalisuudesta. (Luoto 2013, 17-18; Merleau-Ponty 2013, 60-64.)

Ajan ja kehollisuuden yhteen kietoutuminen merkitsee nykyhetken, presensin laajentumista. Mennyt ja tuleva ovat jatkuvasti läsnä ja saavat merkityksensä nykyhetkessä. Merleau-Pontyn käyttämä esimerkki aaveraajailmiöstä avaa tätä näkökulmaa. Kehomme on muistava keho, sillä tietoisuutemme jää tuntu ja muisto poistetun raajan omaksumista taidoista ja käytännöllisestä intentionaalisuudesta. Kehon nykyisyys muotoutuu tästä kokonaisuuden muistosta sekä siitä orientaatiosta tulevaan, joka on hahmottunut raajan ollessa vielä paikallaan. Normaalityössä myös juuri opitut taidot avaavat meille tulevaisuuden, ennakoimalla sitä mitä kykenemme tulevaisuudessa tekemään. (Kuhmonen 1995, 185-186.)

Yllättävät tapahtumat, jotka muuttavat kehollista olemistamme, paljastavat näin mukana kannettavan ajan ulottuvuudet. Kyse ei ole tietoisesta mieleenpalauttamisen

prosessista tai tarkasta tulevaisuuden ennakoinnista, vaan kehollisuuden hienovaraisemmista tavoista ilmaista ja kantaa mukanaan kolmiulotteista aikaa. Merleau-Pontyn kehollinen aika tarkoittaa siis menneisyyden ja tulevaisuuden läsnäoloa nykyisyyden kentässä. (Kuhmonen 1995, 185-186.)

Merleau-Pontyn mukaan onkin järkevämpää puhua asuttamisesta, kun tarkastellaan kehon suhdetta tilaan ja aikaan, sillä tila ja aika muodostavat keholle sen luonnollisen ympäristön (Kuhmonen 1995, 193). Liitos näiden kolmen välillä on niin tiivis, että Merleau-Ponty päätyy ajattelun edetessä vielä radikaalimpaan ajatukseen. Hänen mukaansa voidaan sanoa kehon sisältävän nämä kaikki. *"I am not in space and time, nor do I conceive space and time; I belong to them, my body combines with them and includes them"*. (Merleau-Ponty 2002, 162.)

Koska ajallisuus on kiinnittynyt kehoon, on se luonnollisesti yksilöllistä. Merleau-Ponty kuvailee toista "vähemmäksi", sillä emme voi koskaan tavoittaa ja tuntea sitä, miten maailma toisen kehon kautta näyttäytyy. Merleau-Pontyn mukaan voimme kuitenkin saavuttaa "sosiaalisen horisontin", se voi avautua meille eletyssä nykyisyydessä samalla tavalla kuin menneisyys ja tulevaisuus. Oma olemisemme voi näin laajentua, kun kollektiivinen historia tulee osaksi meitä. (Merleau-Ponty 2002, 503.)

Viimeisiksi jääneissä, keskeneräisissä kirjoituksissa Merleau-Pontyn näkemys ajasta on entistä intensiivisempi, fenomenologian alkaessa kääntyä ontologiaksi saakka. Aika on hänen mukaansa itsenäinen kokonaisuus, joka ei ole tietoisuuden rakentama. Se on tietoinen itsestään ja määrittää subjektin. (Kelly, M.R. 2018.)

3. Empiirinen aineisto ja metodologia

3.1 Aineiston rajaus

Tutkimukseni empiirinen aineisto koostuu 2008-2018 julkaistuista, työelämän aihepiiriin kuuluvista artikkeleista. Artikkelit on kerätty sanomalehdistä sekä ammatillisista julkaisuista. Koin aineiston aikarajauksen tarpeelliseksi, sillä

näkemykseni mukaan tätä vanhempien artikkelien näkökulma ei enää vastaa tarpeeksi tämänhetkistä yhteiskunnallista tilannetta.

Artikkelit valitsin tunnetuista suomalaisista lehdistä, jotka kertovat ajankohtaisista työelämän ilmiöistä sekä yleisesti että edustamansa alaan liittyen. Artikkeleissa edustettuina ovat esimerkiksi Helsingin Sanomat, Ekonomi -lehti, Opettaja -lehti, sekä työturvallisuuteen keskittyvä Työ, terveys ja Turvallisuus. Erilaisia näkökulmia saavuttaakseni olen siis pyrkinyt valitsemaan artikkeleita eri aloilta ja monenlaisiin työtehtäviin liittyen. Tutkimuksen ulkopuolelle olen jättänyt kevyemmän lukemiston eli aikakauslehtien artikkelit.

Empiirisen aineiston tiedonhaussa käyttämäni hakusanat katkaisumerkkeineen olivat työ*, aika*, ajan* ja kiire*. Valittujen artikkelien aiheeksi ja asiasanoiksi on näin muodostunut aika, aikakäsitys, kiire, ajanhallinta, ajankäyttö, työ ja työelämä. Tiedonhaku määrittelemieni rajauksien ja asiasanojen kautta palautti noin 380 aiheeseen sopivaa artikkelia. Tarkennetut hakusanat olivat "työelämä", "työntekijä", henkilöstö, johtaja, "ajankäyttö", "ajanhallinta", kiire*, "aikakäsitys". Näiden myötä tulos tiivistyi 158 artikkeliin. Kävin läpi saamani tulokset, silmäillen artikkelien otsikot, tarkistaen niiden julkaisualustan sekä käsitellyt aiheet. Hakutulosten silmäilyn jälkeen listasin 48 mahdollisesti käyttökelpoista artikkelia. Ensimmäinen nopea lukukierros avasi artikkeleiden sisältöä ja tulostettavaksi päätyi lukemisen jälkeen 39 artikkelia.

Tulostetun aineiston silmäilyn ja lukemisen myötä pois karsiutuivat artikkelit, joissa kiirettä ja ajallisuutta ei käsitelty muutoin kuin otsikkotasolla. Nämä artikkelit käsitelivät mm. työhyvinvointia, työssä jaksamista ja johtajuutta, jolloin aika ja kiire ilmiöinä jäivät muiden teemojen varjoon. Koska tutkimuksen tarkoituksena on käsitellä kiirettä ja aikaa työelämässä, en valinnut mukaan myöskään artikkeleita, jotka keskittyvät yleiseen elämänhallintaan ilman työelämän kontekstia. Silmäilin vielä läpi muutamia valitsemiani artikkeleita, joiden käyttökelpoisuus jäi mietityttämään, ja karsin vielä aineistoa. Vaikka artikkelin aihe käsitteli kiirettä ja ajallisuutta, saattoi painotus olla esimerkiksi työajassa, kuten sen kehityksessä suomalaisessa yhteiskunnassa, tai johtajan työajan jakautumisessa eri työtehtävien kesken.

Lopulliseen aineistoon mukaan kelpuutin 36 artikkelia, joissa analysoitavia tekstisivuja on noin 140. Aineisto on vaihteleva ja monimuotoinen: mukana on lyhyitä, puolen sivun

mittaisia ammatillisten julkaisujen pakinoita, pidempiä aiheesta tehdyn tutkimuksen tiivistelmiä sekä sanomalehdessä julkaistuja haastatteluihin pohjautuvia artikkeleita.

3.2 Diskurssianalyttiset lähtökohdat aineiston tulkinnan taustalla

Diskurssianalyysi ei ole yksi yhtenäinen menetelmä, vaan sen sisällä on useita erilaisia tutkimuksellisia lähestymistapoja ja toimintaa ohjaavia perinteitä. Diskurssianalyysin menetelmällistä laajuutta kuvaa jo sen taustalla vaikuttavan konstruktionismin sisällä havaittavat painotus- ja näkemuserot, jotka kiinnittyvät pääpiirteissään kysymykseen kielen ja kulttuurin suhteesta. Ontologisen, eli realistisen konstruktionismin mukaan on olemassa ei-diskursiivisia todellisuuksia, joita rakennetaan diskursiivisten käytäntöjen kautta. Tutkimuksellisista aineistoista löytyvät merkitykset on mahdollista suhteuttaa laajempiin yhteyksiin. Episteemisen, eli relativistisen konstruktionismin mukaan kielellisyys merkityksellistää maailman. Todellisuus on siis tulosta diskursiivisista käytännöistä, jonka takia diskursiivista ja ei-diskursiivista on mahdotonta erottaa toisistaan. (Jokinen et al. 2016, 371-372, 376.)

Diskurssianalyttistä tutkimusta tunnetuksi tehneet, useita oppikirjoja kirjoittaneet Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen jäsentävät diskurssianalyysin tutkimuksellisen ytimen kolmioon, jonka kärkinä ovat merkitykset, kommunikatiivisuus ja kulttuurisuus. Diskurssianalyttinen tutkimus on sitoutunut kaikkiin näihin, eikä esimerkiksi merkityksiä voi tutkia huomioimatta kulttuurisuutta. (Jokinen et al. 2016, 267.)

Eräs tapa luokitella diskurssianalyttistä tutkimusta on jakaa menetelmä taustalla vaikuttavan perinteen mukaisesti. Ranskalainen, saksalainen ja brittiläinen traditio eroavat toisistaan painotustensa perusteella. Ranskalaisen tradition kulmakivi on kulttuuri ja sen muokkautuessa syntyneet diskurssit, saksalainen traditio keskittyy todellisuuden luonteen tarkasteluun ja vaikuttamiseen, brittiläisen tradition oleellisimpana kiinnostuksen kohteena on taas kasvokkain käytävässä keskustelussa muodostuvat diskurssit. (Pynnönen 2013, 24.)

Diskurssitutkimuksen perusteita tutkineiden Sari Pietikäisen ja Anne Mäntysen kiteytys diskurssitutkimuksen tehtävästä kokoaa mielestäni yhteen koko laajan tutkimuksellisen kentän. Heidän mukaansa diskurssitutkimuksen päämääränä on

tarkastella merkitysten luomista ja tutkia mitä seurauksia kielenkäytöllä on. Kielenkäyttöön vaikuttavat sosiaaliset normit ja arvot, jolloin kieli ja sitä ympäröivä yhteiskunta ovat tiiviissä ja dynaamisessa suhteessa toisiinsa. Pietikäisen ja Mäntynen mukaan diskurssintutkijaa ohjaa nimenomaan halu tietää enemmän yhteiskunnasta ja kulttuurista. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12-13.)

Koska diskursiivisen tutkimuksen kenttä on laaja, on perusteltua avata tarkemmin omaan tutkimukseeni kiinnittyvät metodologiset valinnat. Diskurssianalyysin toimiessa sateenvarjokäsitteenä monenlaiselle kielellisyyteen nojaavalle tutkimukselle, on sen sisällä painotuseroja sekä vaihtelevuutta myös termistön käytössä. Tutkimuksen painotuksesta ja perinteistä johtuen käytössä voi olla eri termejä, tai termeillä voi olla useita eri merkityksiä. Tämän vuoksi koen tarpeelliseksi avata keskeisimpiä käsitteitä ja määritellä mitä niillä omassa tutkimuksessani tarkoitan.

Edellä kuvatun *konstruktiiivisuuden* lisäksi toinen kielellisen tutkimuksen ytimessä oleva termi on *diskurssi*. Se voidaan toisinaan korvata sanalla merkityssystemi tai tulkintarepertuaari (Jokinen et al. 2016, 34). Diskurssi -termillä tarkoitetaan usein vakiintunutta kielenkäyttöä, eli merkityksellistämisen tapaa tietyssä kontekstissa. Termiä on mahdollista määritellä myös tarkemmin, kaksijakoisena. Kriittisen diskurssintutkimuksen mukaisena termi *diskurssi* kuvaa kieltä sosiaalisena toiminnan resurssina, kun taas monikollinen termi *diskurssit* merkitsee vakiintuneita tapoja kuvata ja merkityksellistää asioita tietyllä, tunnistettavalla tavalla. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 22-27.)

Tutkimusalalle keskeisen termin yhteydessä on muistettava sen rooli tutkimuksessa. Diskurssit ovat aina tulkinnan tuloksia, yleensä tekstimuotoisen aineiston toimiessa tutkittavana materiaalina. Jokinen, Juhila ja Suoninen muistuttavat myös diskurssien toiminnallisuuden tarkastelun tärkeydestä: tutkijan roolina on tarkastella, millä tavoin erilaiset diskurssit aktivoituvat sosiaalisissa käytännöissä. (Jokinen et al. 2016, 35.)

Tässä tutkimuksessa käytän termiä diskurssi, sillä koen sen istuvan omaan viitekehykseeni. Jokinen, Juhila ja Suoninen linjaavat kyseisen termin istuvan erityisesti valtasuhteita analysoiviin sekä ilmiöiden historiallisuutta analysoivaan tutkimukseen (Jokinen et al. 2016, 34-35). Termillä *diskurssi* tarkoitan tässä

tutkimuksessa aineistosta toistuvasti nousevaa vakiintunutta tapaa merkityksellistää ja kuvata asia tai ilmiö.

Toinen diskurssintutkimuksen keskeinen termi on *genre*. Sen käsitetään yleismaailmallisesti tarkoittavan lajityyppiä, diskurssintutkimuksessa merkitys on samansuuntainen. Diskursiivisen tutkimuksen genre ilmentää myös kulttuurisia ja sosiaalisia käytänteitä. Ymmärrämme esimerkiksi tienviitan, runon ja uutisen genret nähtyämme ja opittuamme ne omassa kulttuurissamme. Genrejä luonnehtii niiden tilannesidonnaisuus, jonka vuoksi ne auttavat hahmottamaan sosiaalista toimintaa kielenkäytön avulla. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii vaikkapa kokouskutsu: sen genre antaa meille vihjeitä tulevan tilanteen puhetavasta, toimintamalleista ja rooleista. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 79-81.)

Genren vaikutukset ovat merkittäviä myös omassa tutkimuksessani, aineiston koostuessa monimuotoisista, eri lähteissä julkaistuista teksteistä. Ajallisuudesta ja kiireestä kertomisen tavat eroavat artikkeleissa myös niiden julkaisualustan takia, joka kiinnittää tutkimuksellisen huomion genren ja artikkelin sisällön suhteeseen.

Diskurssintutkimuksen ehkäpä suurin mielenkiinto kohdistuu ilmiöiden ja maailman *representaatioon*. Kirjaimellisesti representaatiolla tarkoitetaan uudelleen esittämistä. Diskurssintutkimuksessa tämän asioiden ja ilmiöiden kuvaamisen ei kuitenkaan oleteta olevan neutraalia ja yksinkertaista, sillä asioilla on useita mahdollisia esittämistapoja. Representaatiossa nojataan aiempiin esittämisen tapoihin, mutta siihen vaikuttavat myös valtasuhteet, ideologiat, toimijat ja konteksti. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 56-57.)

Representaation merkitys korostuu oman tutkimukseni lingvistisen analyysin osassa, jossa tarkastellaan kiireen ja ajallisuuden kuvaamisen tapoja. Näiden esitettyjen representaatioiden merkitystä tarkastellaan myös analyysin kolmannessa vaiheessa, jossa sanavalintojen, metaforien ja ilmaisujen merkitystä pohditaan yhteiskunnallisella tasolla.

Kontekstin vaikuttavuus on kiistaton lähes koko laadullisen tutkimuksen kentällä, eikä diskursiivinen tutkimus tee eroa tähän. Diskurssianalyysissä kontekstin vaikutusta ei kuitenkaan pyritä sulkemaan pois, vaan sen merkitys aineiston rikastajana

tunnustetaan avoimesti. Diskursiivisessa tutkimuksessa konteksti voi olla hyvin monimuotoinen, pienimmillään kontekstina käsitetään yksittäisten sanojen yhteys lauseeseen. (Jokinen et al. 2016, 36-37.)

Käsitteellä *kulttuurinen konteksti* tarkoitetaan esimerkiksi kulttuuristen tapojen, stereotyyppien ja yhteiskunnallisen ilmapiirin vaikutuksia aineistoon. Pelkästään niiden havainnoiminen aineistosta vaatii tutkijalta kyseisen kulttuurin tuntemusta, eikä paljastuneiden kulttuuristen tekijöiden mahdollisia vaikutuksia ole kovinkaan helppo analysoida kyseisen kulttuurin ulkopuolelta. Tutkimukseni keskittyessä suomalaiseen työelämään, tulevat tarkasteltavaksi ne tavat, stereotypiat ja asenteet, joita omassa kulttuurissamme esiintyy. Aineiston monimuotoisuuden vuoksi myös erilaiset ammattialojen sisällä elävät alakulttuurit voivat muodostaa kulttuurisia konteksteja, jotka on pyrittävä seulomaan esiin. (Jokinen et al. 2016, 39-40.)

3.3 Kriittisen diskurssintutkimuksen periaatteet

Oma tutkimukseni sijoittuu diskurssianalyysin laajalla kentällä kriittisen diskurssintutkimuksen piiriin. Suuntauksen juuret juontavat 1970-luvulle ja kriittisen lingvistiikan teoriaan. East Anglian tutkijoiden tavoitteena oli luoda analyttinen malli Hallidayn systeemis-funktionaalisen kieliopin pohjalta, kiinnostuksen kohdentuessa mediassa esillä oleviin teksteihin. Kriittisen lingvistiikan näkemyksiä kuitenkin kyseenalaistettiin, eikä teoria sellaisenaan saavuttanut pitkää suosiota. Sen pohjalta on kuitenkin kehitelty kohdennetumpia tutkimusmenetelmiä, joista kriittinen diskurssianalyysi on yksi. (Fairclough 1997, 39; Pietikäinen 2000, 194-195.)

Kriittiseen diskurssintutkimukseen perehtyneen Sari Pietikäisen mukaan yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin tutkimuksellinen suunta on yhteiskunnallisista ilmiöistä ja sosiaalisista rakenteista kieleen päin, kielitieteellisen tutkimuksen suunnan ollessa päinvastainen, kielen käytön piirteisiin keskittyvä. Kriittisen diskurssintutkimuksen prosessissa ovat mukana nämä molemmat näkökannat, joten tutkimustavassa on edelleen nähtävillä kriittisen lingvistiikan vaikutteita. (Pietikäinen 2000, 192-193.)

Koska kriittisen diskurssintutkimuksen periaatteisiin kuuluu käsitys tekstien laajasta vaikuttavuudesta, huomioidaan tutkimuksessa myös muiden kuin itse kielellisten käytänteiden vaikutus tekstien sanomaan. Journalistiset, poliittiset ja hallinnolliset käytänteet ovat tekijöitä, jotka lingvistiikan ohella ovat mukana muokkaamassa viestiä. Yksi kriittisen diskurssintutkimuksen uranuurtajista on Norman Fairclough, jonka tutkimukset ovat painottuneet diskurssien rooliin yhteiskunnallisissa muutoksissa. Fairclough on tutkinut erityisesti julkisessa mediassa esitettyjä tekstejä ja niihin liittyviä journalistisia käytänteitä, huomioiden intertekstuaalisuuden merkityksen viestinnässä. Intertekstuaalisuudella Fairclough tarkoittaa tekstien peilaavuutta, eli teksti lainaa sekä yhdistelee erilaisia genretyyppejä ja elementtejä aiemmista teksteistä, mahdollista taustalla vaikuttavaa ideologiaa toteuttaakseen. (Pietikäinen 2000, 195-196, 198.)

Intertekstuaalisuuden käsitteeseen kiinteästi liittyvä käsite on diskurssijärjestys. Fairclough kuvaa diskurssijärjestystä yhteisön vakiintuneeksi kielenkäyttötavaksi, joka on diskurssien ja genren yhdistelmä. Kriittisen diskurssintutkimuksen näkökulmasta diskurssijärjestys on kiinnostava kohde tutkimusaineistossa, sillä se voi ilmentää sekä yhteiskunnallista muutosta että valtaa pitävien ryhmien pyrkimyksiä tietynlaisten rakenteiden ylläpitämiseksi. (Fairclough 1997, 77.)

Yksinkertaistettuna kriittisen diskurssintutkimuksen tavoite on tarkastella aineistosta nousevien valtasuhteiden ja ideologioiden näyttäytymistä diskurssien kautta. Valta on tutkimuksen kohteena kahdesta näkökulmasta: pyrkimys nostaa esille niin vallalla olevia diskursseja, kuin vallan ilmenemistä diskursseissa. Kielen dialektisesta luonteesta johtuen valta ei kuitenkaan ole pysyvää, sillä yhteiskunnallisella kielenkäytön areenalla on useita, keskenään kilpailevia diskursseja. Vallalla olevat diskurssit yhtäaikaisesti sekä osallistuvat muutokseen että kuvaavat sitä. (Pietikäinen 2000, 199.)

Vaikka kriittistä diskurssintutkimusta voidaan ajatella eriytyneenä diskurssianalyysin osana, on myös sen sisällä erilaisia teorioita ja metodeja. Kaiken kriittisen diskurssintutkimuksen yhteinen nimittäjä on kuitenkin kahden peruslähtökohdan olemassaolo: kielenkäyttö nähdään sosiaalisena käytänteenä, ja tutkimuksellinen näkökulma on kriittinen (Pietikäinen 2000, 196). Oman tutkimukseni osalta tämä merkitsee nojautumista sosiaalisen konstruktionismin teoriaan sekä aiemmin tehtyihin suomalaista työelämää koskeviin tutkimuksiin, joissa muutosten kuvataan myös

heijastuvan puheeseen (Väänänen & Turtiainen 2014, 19,29). Kriittinen näkökulma ilmenee haluna tarkastella ajallisuutta ja kiireettä kyseenalaistaen. Kiireen käsite ja puhe ajan loppumisesta ovat olleet pinnalla yhteiskunnallisessa keskustelussa jo vuosia. Tutkimukseni kautta pyrin selvittämään, miksi näin on. Analyysiprosessissa keskityn tarkastelemaan, kenen ääni ja näkemykset pääsevät kuuluviin, kenestä puhutaan ja miten erilaiset ryhmät konstruoidaan.

Jokinen, Juhila ja Suoninen huomauttavat, ettei kriittisen diskurssintutkimuksen lähtökohtana tarvitse aina olla alistussuhteiden ja ideologioiden etsiminen aineistosta, vaan tutkija voi suhtautua aineistoonsa vapaammin ja antaa kaikenlaisten tulosten nousta esille (Jokinen et al. 2016, 302). Tutkimuskysymykseni, *millaisena ajallisuus ja kiire näyttäytyvät suomalaisessa työelämäkeskustelussa* sallii kaikenlaisten tulosten esille nousun, ilman hypoteesia alistussuhteiden olemassaolosta.

Analyysiprosessin olen toteuttanut Sari Pietikäisen kuvaaman, perinteisesti kriittiseen diskurssintutkimukseen kuuluvan kolmivaiheisen menettelyn mukaisesti. Pietikäisen mukaan

Analyttisena tavoitteena on siis systemaattisesti 1) tutkia kausaalisuhteita tekstin, diskurssikäytänteiden ja sosiaalisten ilmiöiden välillä, 2) tarkastella kuinka tekstit, diskursiiviset käytänteet ja ilmiöt ovat valtasuhteiden muovaamia ja 3) analysoida kuinka ne osallistuvat valtasuhteiden muuttamiseen, ts. toimivat ideologisesti.

(Pietikäinen 2000, 208).

Analyysiprosessin kolme vaihetta ovat siis *lingvistinen kuvaus, diskurssin tuottamiseen ja vastaanottamiseen liittyvien käytäntöjen analysointi sekä yhteiskunnallisten yhteyksien tarkastelu*. Analyysi ei etene suoraviivaisesti oheisessa järjestyksessä, vaan vaatii usein liikkumista vaiheiden välillä. Pietikäinen painottaa myös analyysiprosessin olevan tutkimustehtävän muovaama, sillä kaikkien prosessiin listattujen asioiden analysoiminen on erittäin haastavaa. Erittelen seuraavissa kappaleissa analyysiprosessin vaiheet ja oman tutkimukseni painopisteet. Toteuttamani analyysiprosessin olen kuvannut vaiheittain luvussa 3.4. (Pietikäinen 2000, 209.)

Lingvistisen kuvauksen tarkoituksena on kiinnittää huomio tekstin piirteisiin. Analysoitavana ovat siis sanavalinnat ja metaforat, osallistujat, vuorovaikutuksen ilmeneminen ja tekstin rakenne yleensä. Tässä analyysivaiheessa tutkimuksen painopiste on siinä, miten maailma kuvataan teksteissä ja kuinka sosiaalisia suhteita ja identiteettejä rakennetaan teksteissä. Oman tutkimukseni lingvistisessä kuvauksessa päätin keskittyä pääsääntöisesti sanavalintoihin ja metaforiin, joilla ajallisuutta ja kiirettä kuvataan. Päätin myös ottaa tarkkailtavaksi yleiset kuvaukset maailmasta, sillä tutkimusaiheeni ilmiöt ovat abstrakteja ja yleismaailmallisia. (Pietikäinen 2000, 209-210.)

Toisessa vaiheessa, eli diskurssin tuottamiseen ja vastaanottamiseen liittyvien käytäntöjen analysoinnissa huomio on journalististen, poliittisten ja hallinnollisten käytänteiden ilmenemisessä. Tämä analyysivaihe mahdollistaa useita eri painotuksia ja käytänteitä, jolloin tutkijan tehtäväksi jää tutkimuskysymyksen ja aineiston perusteella valikoida mihin suuntaan analyysivaihe painottuu. Koska tutkimuksessa käyttämäni aineisto on monimuotoinen, päätin analyysin toisessa vaiheessa keskittyä tutkimaan journalistisia käytänteitä tekstien genretyyppien mukaan. Tarkastelin siis, millaisia tekstityyppejä aiheestani on tarjolla ja kenelle ne on kohdennettu. (Pietikäinen 2000, 210-211.)

Yhteiskunnallisten yhteyksien tarkastelu on kriittisen diskurssitutkimuksen kolmas vaihe. Tutkimuksen kohteena on siis sosiaalisten käytänteiden ilmeneminen teksteissä, eli kielen ja maailman dialektisen suhteen rakentuminen. Aineistosta etsitään tapoja siitä, miten tutkittavana olevat suhteet, yhteiskunta, identiteetit tai ilmiöt on aineistossa konstruoitu. Samalla tarkastellaan sitä, mitkä näkemykset ovat vallalla ja ilmeneekö teksteistä niin sanottua ryhmäperusteista epätasa-arvoa. Toisin sanoen aineistosta pyritään selvittämään valta- tai alistussuhteiden olemassaoloa ja mahdollisten ideologioiden näkymistä. Analyysin kolmannessa vaiheessa halusin tarkastella ennen kaikkea sitä, kenen ääni aineistossa kuuluu, ja miten erilaiset toimijuudet ovat rakentuneet. Päätin tutkia myös, millaisia vallalla olevia näkemyksiä aineistosta löytyy ja millaisia vaikuttimia näiden näkemysten taustalta voi löytyä. (Pietikäinen 2000, 211-212.)

3.4 Analyysiprosessi kriittisen diskurssintutkimuksen menetelmää soveltaen

Aineiston analyysin aloitin vapaamuotoisella lukemisella. Jos jokin asia kiinnitti huomioni, alleviivasin tekstistä sanoja, lauseita ja ilmauksia. Saatoin myös kirjoittaa sivun laitaan ajatuksia, joita artikkelista heräsi. Toisen lukukierroksen aikana tarkistin alleviivaamani asiat ja lisäsin merkintöjä tarvittaessa. Kirjasin myös samalla erilliselle paperille jokaisesta artikkelista esille nousseet asiat. Kirjaukset koostuivat sanoista ja lauseista tai lauseiden osista. Kirjauksia tehdessäni huomasin helpommaksi jakaa merkinnät kahteen erilliseen teemaan, sillä aikaa ja kiirettä käsiteltiin aineistossa hyvin erilaisin termein ja erilaisessa hengessä. Päätin siis jakaa merkinnät alaotsikoiden ”aika” ja ”kiire” alle.

Seuraavaksi luin tekemäni merkinnät ja aloin hahmotella käsitteitä, joiden alle asiat kuuluvat. Ryhmittelin samat tai samaa asiaa käsittelevät merkinnät yhteen, ja aloin miettiä yhdistävää tekijää eli nimekettä kullekin ryhmälle. Sekä ajasta, että kiireestä puhuttaessa huomasin tiettyjen ilmausten korostuvan aineistossa, eli niitä oli käsitelty aineistossa useaan otteeseen ja monilla ilmauksilla. Nimettyäni teemat, piirsin käsitekartat molemmista käsitteistä.

Edellä kuvattu, käsitekarttoihin kiteytetty analyysi toimi karkeana esianalyysinä sekä käyttämäni kriittisen diskurssintutkimuksen ensimmäisen, eli lingvistisen analyysin osana. Tutkimuksen kohteena olivat sanavalinnat ja metaforat. Näiden kautta tutkin aineistosta sitä, miten kiire ja aika on aineistossa kuvattu, ja millaisia sosiaalisia motivaatioita voi näiden ilmaisujen taakse kätkeytyä. Palasin vielä myöhemmin tähän analyysiprosessin vaiheeseen, koska halusin vielä tarkennuksia saamiini tuloksiin. Päätin numeroida artikkelit, jotta voin palata löytyneisiin teemoihin helpommin. Tämän jälkeen kävin läpi aineiston uudelleen, sillä tekstien ideationaalinen funktio, eli maailman kuvaaminen kielenkäytön kautta vaati mielestäni vielä huomioita. Kirjasin löytämiäni teemoja paperille ja merkitsin viereen sen artikkelin numeron, josta olin teemat löytänyt. Tämän jälkeen saatoin siirtyä analyysiprosessin toiseen vaiheeseen.

Kriittisen diskurssintutkimuksen toisessa vaiheessa, diskurssin tuottamiseen ja vastaanottamiseen liittyvien käytäntöjen analysoinnissa, keskityin pääsääntöisesti artikkeleiden yleisvaikutelmaan ja tapaan millä ne on kirjoitettu. Tämä painopiste tuottaa tietoa journalistisista käytänteistä, huomion kiinnittyessä siihen, miten teksti on

rakennettu ja mikä on sen vastaanottava yleisö. Pysin etsimään aineistostani erilaisia tekstityyppejä, genrejä, ja pohtimaan niiden vaikutusta artikkelin sanomaan. Huomasin, että käytännöllisintä on koodata aineisto värien avulla löytämäni tekstityyppien mukaan. Merkitsin artikkelin yläkulman värillä, ja toiselle paperille kirjoitin ylös huomiot siitä, miten kyseisessä genressä rakennetaan kuvaa ajallisuudesta ja kiireestä: millainen on kirjoitustapa, suhtautuminen aiheeseen, kenelle artikkeli on kirjoitettu ja missä se on julkaistu. Artikkelin alleviivasin kyseistä genreä kuvaavia lauseita.

Kriittisen diskurssintutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin kieleen vaikuttavia tekijöitä sekä pohtia kielen vaikutusta näihin rakenteisiin. Analyysin kolmannessa vaiheessa, eli yhteiskunnallisten yhteyksien tarkastelussa, keskityin tutkimaan miten erilaiset ryhmät, ilmiöt ja suhteet on konstruoitu, ja millaiset käsitykset ovat vallalla. Suurin kiinnostukseni oli toimijuudessa: halusin selvittää, kenen ääni artikkeleissa kuuluu, eli kenen näkemystä ajallisuudesta ja kiireestä artikkeli tuo esille. Myös tässä analyysin vaiheessa totesin värikoodauksen olevan toimiva tekniikka. Merkitsin tekstiin väreillä löytämäni äänet, tämän lisäksi väritin artikkelin yläkulmaan kaikkien artikkeleista löytämieni äänten värit.

Kriittisen diskurssintutkimuksen periaatteiden mukaan toteuttamani analyysi ei kuitenkaan edennyt puhtaasti vaiheittain, sillä huomasin pelkästään yhdellä tasolla pysyttelemisen lähes mahdottomaksi. Myös Pietikäisen (2000, 209) mukaan tasojen välillä liikkuminen on välttämätöntä tutkimuksen fokusoimiseksi. Toisekseen totesin muistiinpanojani tarkastaessa ja analyysivaiheen kuvausta lukiessani kirjaamieni asioiden kuuluvan aivan eri vaiheeseen kuin alun perin olin ajatellut. Esimerkiksi ensimmäinen ja toinen vaihe limittyivät omassa tutkimuksessani melko paljon, sillä kielen piirteet vaihtelevat aineistossa laajalti käytetystä genrestä riippuen.

Kolmivaiheinen analyysi ei siis toteutunut pelkästään kolmessa vaiheessa, vaan muodostui kehämäisestä prosessista sisältäen jatkuvaa aineiston lukemista, muistiinpanojen kirjaamista, värikoodausta ja teemojen yhteyksien tarkastelua. Huomioitavaa on myös tutkimuskysymyksen analyysia ohjaava vaikutus. Jokaisessa analyysivaiheessa painopiste on määriteltävä tutkimuskysymystä palvelevaksi, vaikka mielenkiintoisia havaintoja ja yksityiskohtia olisi valtavasti. Pietikäinen (2000, 209, 196) huomauttaakin, ettei kaiken mahdollisen analysoiminen ole edes mahdollista. Kriittisen

diskurssintutkimuksen voidaan edelleen sanoa olevan melko väljä tutkimuksellinen viitekehys, diskurssianalyysin laajan käsitteen sisällä.

Seuraavassa luvussa kuvaan analyysin tuloksia vaiheittain, ja lopuksi esitän vielä yhteenvedon tuloksista tulkintoineen. Aineisto-otteiden avulla kuvaan teksteissä esiintyviä diskursseja ja runsasta metaforien käyttöä, genretyyppien vaikutusta artikkeleiden sanomaan sekä aineistosta paljastuvan toimijuuden rakentumista. Työn liitteeksi olen skannannut esimerkkisivun analysoiduista artikkeleista merkintöineen ja värikoodauksineen.

4. Tulokset

4.1 Aineiston lingvistinen kuvaus

Ensiksi toteuttamani, käsitekarttoihin kiteytetty aineiston lingvistinen analyysi antoi moniulotteisen läpileikkauksen siitä, miten kiireestä ja ajasta suomalaisessa työelämässä puhutaan. Kaikki artikkelit läpikäytyäni olin yllättynyt siitä, kuinka homogeenistä kielenkäyttöä hetkittäin on. Kirjaamieni metaforien ja sanavalintojen kautta alkoi aineistosta paljastua melko pian diskursseja sekä kiireen, että ajan teemojen osalta.

On muistettava, että sanavalintojen ja metaforien käyttöön omassa tutkimuksessani vaikuttavat erityisen paljon tekstityypit julkaisualustoineen. Käsittelen löytyneitä genrejä erikseen avatessani analyysiprosessin toisen vaiheen tuloksia, ja avaan samalla käytetyn kielen ja genren suhdetta sekä seurauksia. Ohessa esitettyjen aineisto-otteiden perässä oleva numero viittaa artikkeliin, josta kuvaus on lainattu.

Kuvaukset kiireestä asettavat ilmiön pääsääntöisesti *ihmisen ulkopuolelta tulevaksi asiaksi*, ristiksi, joka on asettunut työläisen harteille. Kiirettä kuvataan monipuolisilla metaforilla, joista yksi tapa on rinnastaa kiire eläimeksi, *pedoksi*. Petodiskurssille tyypillistä on kiireen vertaaminen ulkopuoliseen olioon, petoon, joka vaanii työläistä. Kiirettä ei kuvata lempeänä ihmisen kumppanina, vaan sen villi olemus paljastuu aineistosta lukuisissa ilmauksissa: kiirettä kesytetään, sitä pyritään hallitsemaan, se

taltutetaan, suitsitaan, selätetään ja karistetaan. Se vaanii, sen kynsiin voi joutua, se kukistaa ja ottaa vallan. Kiirettä on kuvattu myös yleisesti eläimiin liittyvillä termeillä, sitä esimerkiksi ruokitaan, se lisääntyy sekä kulkee mukana.

”Lisäksi kiireen kesyttämiseksi ja työn rasittavuuden vähentämiseksi Tiainen ehdottaa työnkiertoa.” (13)

”Kiire ja stressi uhkaavat ja työn ja perheen yhdistäminen on haasteellista.” (11)

”Jos ajatteleimme, että kiire on objektiivisesti olemassa, joudumme ainakin kiireen kynsiin – koemme että emme mahda sille mitään.” (35)

”Kiireestä on tullut yksi suurimmista uhkista journalismille, väittävät monet toimittajat ja tutkijat.” (36).

Oheiset ilmaisut ovat tyypillisiä petodiskurssin ilmentäjiä. Kiire kuvataan todellisesti olemassa olevaksi, aidoksi uhaksi, jonka edessä ollaan melko voimattomia. Lauseet ilmentävät metaforien voimaa, eli ne lyhydessäänkin kuvaavat ilmiötä merkityksellisellä tavalla. Metaforia käyttämällä asioihin voidaan liittää merkityksiä melko huomaamattomasti, joka tekee niistä tehokkaan kielenkäytön keinon (Jokinen et al. 2016, 360-361). Kiireen rinnastaminen villieläimeen korostaa ilmiön arvaamattomuutta ja hallitsemattomuutta, samalla kun se mahdollistaa vastuullisen agentin häivyttämisen teksteistä. Tämä näkyy myös petodiskurssissa runsaasti käytettävissä passiivilauseissa. Esimerkiksi lauseessa *”Jos kiire ottaa vallan, asiat jäävät opettamatta.”* (35) on kiire konstruoitu ulkopuolelta tulevaksi uhaksi, ja vastuulliset agentit on häivytetty tekstistä passiivimuotoa käyttämällä. Opetustyöstä vastuussa oleva henkilöstö ei yksinkertaisesti mahda ulkopuolelta tulevalle toimijalle mitään, eikä voi tämän takia hoitaa työtään. Faircloughn mukaan systemaattinen passiivin käyttö on valinta, joka voi ilmentää taustalla vaikuttavia ideologioita (Fairclough 1997, 40-41). Petodiskurssi voidaan nähdä mahdollisuudeksi uhriutua ja siirtää vastuu pois työntekijöiltä itseltään.

Toinen tapa on kuvata kiire *sairaudeksi*, jonka työssäkäyvä on saanut. Ilmaisut kuvaavat kiireen flunssan tapaisena sairastumisena, jonka kanssa voi elää ja josta voi parantua. Toisaalta kiirettä verrataan myös syöpään ja mustaan surmaan, sen

tarttuessa herkästi ja ollessa kantajalleen vaarallinen. Tätä tukee myös aineistosta esille nouseva kiireen jakaminen erilaisiin laatuihin. On olemassa haitallista kiirettä, mutta ilmaisut hyvästä ja sopivasta toistuvat myös. Varsinkin sairauspuheen osalta suhtautuminen työssäkäyviin on kaksijakoista, sillä toisaalta kuvaukset tukevat ajatusta herkästi tarttuvasta kulkutaudista, mutta myös ihmisen omaa syyllisyyttä sairastumiseen alleviivataan.

”Moni muukin kärsii kiireestä ja pakertaa kaiken lisäksi ylitöissä, jotta työt tulevat tehdyksi. Se on turhaa, sanovat työn tehostamisen ammattilaiset. Asiat voi tehdä tehokkaammin ja lyhyemmässä ajassa.” (2)

”Kiire on tietoyhteiskunnan musta surma.” (16)

Ensimmäisessä aineisto-otteessa kiire kuvataan vähäiseksi, flunssan kaltaiseksi haitaksi. Lisäksi ammattilaisten lausunto korostaa työntekijän omaa myötävaikutusta kiireen syntyyn, sairastuminen johtuu omista tehottomista työtavoista. Toisessa aineisto-otteessa kysymys on jo epidemiasta, joka uhkaa koko yhteiskuntaa. Tehokkaan metaforan avulla onnistutaan luomaan kuva erittäin vakavasta tilanteesta, jossa sairastuminen on hyvin todennäköistä.

Kiire konstruoituu pitkäaikaissairaudeksi ja jopa perinteiseksi kansantaudiksi lauseessa *”Työuupumukseksi asti kiirettä ei saa päästää.” (12)*. Kiirettä voidaan sairastaa pidempään, ja hoitamattomana se voi altistaa kantajansa vielä vakavammille oireille. Lauseessa on myös vastuullisuuden vaade, sairastuneen tulisi itse havaita taudin vaiheet ja hakea tarvittaessa apua. On mahdollista, ettei sairauden kantaja edes itse huomaa sairastuneensa, kuten monen pitkäaikaissairauden kohdalla on. Lauseessa *”Kiireestä näyttää tulleen koko elämää läpäisevä mielentila, osa jonkinlaista jälkimodernia oireyhtymää, jonka merkkejä ovat uupumus, riittämättömyyden tunne, kyvyttömyys hallita arjen ja työn paineita.” (17)* kiireen sairaus kuvataan oireyhtymäksi, joka aiheuttaa monenlaisia oireita. Lauseessa rakennetaan kuvaa kansantautiin verrattavissa olevasta, yleisesti esiintyvistä taudista.

Peto- ja sairausdiskurssin näkökulmasta katsottuna maailma on kuvattu työssäkäyvälle suomalaiselle melko arvaamattomana ja vaarallisena. Kiire on ulkopuolisena voimana aina lähellä uhkaamassa, eikä sille löydy vastusta tai

ehkäisykeinoa. Peto- ja sairausdiskurssit ovat kielellisesti värikkäitä, ja ne lainaavat ilmaisun tapoja iltapäivä- ja skandaalilehdiltä. Kiireen ongelmallisuutta halutaan näin korostaa ja ilmiöistä tehdä myyviä, lukijansa huomioon kiinnittäviä.

Peto- ja sairausdiskurssin ohella kiireen jäsentymistä kuvataan myös käyttämällä ilmaisuja *kulttuurisista tekijöistä*. Kiireen ympärille on rakennettu oma kulttuurinsa, tai se on työkulttuurimme kuuluva asia ja sen näkyvin osa. Työntekijät ovat tämän kulttuurisen ilmiön osia ja toteuttajia, kuin jonkin valtion kansalaisia. Kiirekulttuuridiskurssi ei siis kuvaa kiirettä niin selkeästi ulkopuolisena voimana kuin peto- tai sairausdiskurssit. Toisaalta kiirettä kuvataan meille ominaisena ilmiönä, toisaalta siitä puhutaan paheksuen, sen vallattua työelämämme kuin kutsumaton vieras. Kiireen keskellä oleminen sekä puhuminen kiireestä elämäntapana ja olotilana ilmentävät tätä kielellistä vaikuttamiskeinoa.

Lauseessa *”Suomalaiset kuuluvat maailman kiireisimpiin kansoihin, ainakin jos on uskomista muutama vuosi sitten julkaistua tutkimusta.”* (5) koko Suomen kansa luokitellaan kiireisiksi. Sivulauseessa kirjoittaja kuitenkin ilmentää epäilyksensä, aiheesta tehdystä tutkimuksesta huolimatta. Sen sijaan lauseessa *”Kun tuottavuus on parantunut ja työaika lyhentynyt, niin tehokkuus tuntuu kiireenä. Pohjoismaissa yleisesti työn intensiteetti on erityisen korkea.”* (20) Suomi rinnastetaan muihin Pohjoismaihin. Kiireen kulttuuria selitetään kasvaneella tehokkuudella, kulttuurilla, joka ei rajoitu pelkästään maamme rajojen sisäpuolelle. Samalla kiireen merkitystä vähätellään. Kyseessä on ilmiö, joka on osa työtä. Yleismaailmallisesta kiireen kulttuurista puhutaan myös Hitauden liikettä käsittelevässä artikkelissa. *”Hitauden liike on syntynyt heiluriliikkeenä ja vastauksena kiireen kulttuurille.”* (16) Ilmaisuu rakentaa kuvan kiireestä yleisesti tunnustettuna tapana, jonka toteuttajiksi osa ihmisistä ei halua.

Kiireen kulttuuri voi yhteiskunnan ja työelämän ohella löytyä organisaatioiden sisältä, kuten lauseessa *”Yksilö voi kokea itsensä kiireiseksi, ja se voi leimata koko yrityksen ilmapiiriä.”* (18) todetaan. Organisaation sisäiseen kiirekulttuuriin viitataan myös lauseella *”Kiirekulttuuri onkin usein koko organisaation ongelma.”* (34). Huomattavaa on, ettei kiireen kulttuurisista ominaisuuksista puhuttaessa teksteissä käytetä juurikaan metaforia. Kiirekulttuurin diskurssi rakentuu pääasiassa asiakielestä, jossa toimijoita ei ole häivytetty.

Aikaan liittyvässä lingvistiksessä kuvauksessa on nähtävillä yhtäläisyys kiirepuheen kanssa. Myös ajasta puhutaan *ulkopuolisena voimana*, jota työssäkäyvä ihminen ei voi hallita. Kiireen ja ajan ulkopuolisen voiman diskurssissa on kuitenkin selkeä ero, ajan voiman ollessa vähemmän uhkaava. Aineistosta löytyvien metaforien mukaan aika rajoittaa, määrittää ja ohjaa työelämässä toimivaa ihmistä. Yleisiä ilmauksia ovat myös viittaukset ajan aiheuttamaan paineeseen sekä ajan fysikaalisiin ominaisuuksiin: aika venyy, juoksee tai rientää.

”On oleellista ymmärtää, että asiantuntijatyössä aika ei ole täysin hallittavissa.” (10) ilmentää ajan omaa tahtoa suhteessa ihmisiin. Asiantuntijatyötä tekevän on turha edes yrittää hallita aikaa, sillä se ei halua toimia ennalta laadittujen suunnitelmien mukaan. Myös ilmaisu *”Online-maailmassa on vaikeampi pysäyttää aikaa yksittäiseksi uutisvoitoksi.”* (36) kuvaa ajan olevan ulkopuolinen, ei-hallittava subjekti.

Lauseissa *”Aika koulussa kulkee neljässä syklissä.”* (28) ja *”Yliopistoympäristössä työn ja opiskelun ajallista toteutumista säätelevät aikataulut, joko itse tai muiden tekemät, mitkä rytmittävät toimintoja”* (19) näyttäytyy ajan liike. Aika ei uhkaa, mutta asettaa työssäkäyvälle vaatimuksen pysyä mukana tai seurata.

Aikaan liittyvät ilmaisut muodostavat aineistossa selvästi erottuvan *resurssidiskurssin*, joka koostuu kahdesta osasta, eli pää- ja aladiskurssista. Aikaan viitataan resurssina, joka on käytettävissämme oleva, rahaan verrattava hyödyke. Tätä hyödykettä on mahdollista käyttää sitä vaativiin asioihin. Sanonta ”aika on rahaa” kiteytyykin aineistossa mitä moninaisimmilla tavoilla. Aikaan viitataan rahaan liitetyillä verbeillä, eli sitä säästetään, käytetään, kulutetaan ja varastetaan. Samoin kuin raha, se voi loppua, siitä on pulaa ja niukkuutta. Sen käyttöä voi opetella vaikkapa kirjanpidon ja mittaamisen avulla, tai ottaa tekniikka avuksi säännöstelyyn – on suotavaa osata hallita omaa aikaansa. Ajan arvo myös vaihtelee esimerkiksi vuorokaudenajan mukaan.

”Henkilöstöliiton saamien yhteydenottojen perusteella asiantuntijoiden aikaa tuhraantuu liikaa kirjaamistehtäviin, asiakastietojen tarkistamisiin ja soittoihin asiakkaille.” (3)

”Yhteisöllisyys ja läheisistä huolehtiminen vaatii aikaa.” (11)

Ensimmäisen lainauksen lause on tyypillinen esimerkki siitä, kuinka ajan käyttö on arvoitettua. Melko voimakkaalla ”tuhraantua” ilmaisulla halutaan korostaa sitä, kuinka tärkeää resurssia käytetään väärin. Toisessa lainauksessa ilmenee se, kuinka tärkeäksi pidetyille asioille, kuten läheisille ihmisille ja sosiaaliselle toiminnalle on varattava osa hallussa olevasta resurssista. Sana ”vaatia” esiintyy resurssidiskurssissa usein. Sen käytöllä halutaan painottaa niiden asioiden tärkeyttä, jotka uhkaavat jäädä huomiotta, kun aikaresurssia jaetaan. Näitä tärkeäksi koettuja asioita ovat ihmissuhteiden lisäksi muun muassa luova toiminta ja suunnittelutyö.

Mielenkiintoisia ilmauksia ovat aineistosta löytyneet vertaukset luonnonvaroihin. Luontoon liittyvät, resurssiajattelua ilmentäviä metaforat toimivat aladiskurssina rahaan rinnastettavalle resurssidiskurssille. *”Olenmaisille hommille on raivattava kalenterista aikaa.”* (6) Tässä lauseessa aikaa raivataan kuten talousmetsää, mutta aineistosta löytyy myös ilmauksia ajan työstämisestä ja luomisesta materiaalin tavoin.

Aikaan liittyvä resurssidiskurssi paljastaa epätasa-arvoa. Kaikilla ei ole aikaa, ja joidenkin aika on arvokkaampaa kuin toisten. *”Toisella ihmisellä ei ollut edes paria minuuttia aikaa kohdata oikeasti.”* (8) ilmaisee kertojan tunnetilaa selkeästi. Pari minuuttia rinnastuvat rahaan ja vanhaan sananparteen parin kolikon heittämisestä. Myös lauseella *”Oli tapaaminen kaksi minuuttia tai kaksi tuntia, sen ajan voi olla täysin läsnä.”* (15) annetaan pienellekin aikayksikölle suuri arvo.

Myös asioita arvoitetaan ajan perusteella, kaikelle ei anneta tai tule antaa aikaa. *”Jotkut meistä ovat niinkin itsesuojeluvaistottomia, että antavat kallista aikaansa yhteiskunnallisiin rientoihin.”* (9) on satiirinen ilmaisu, joka sisältää ajatuksen yhteiskunnallisten rientojen turhuudesta, joissa annetulle resurssille ei saada mitään vastineeksi. Lauseessa *”...ja suunnitteluun, arviointiin, valmisteluun ja viestintään kuluvalla ajalla annetaan sen ansaitsema arvo.”* (23) kerrotaan tarpeesta saada ajan resursseja käyttöön työhön yleisesti kuuluville, mutta aliarvostetuille tehtäville.

Aika koetaan niin tärkeäksi, että sen käyttöä halutaan suunnitella ja säädellä paitsi työelämässä, myös valtiojohtoon tasolla.

”Isompi asia ajankäytön johtamisessa on miettiä, käytetäänkö aika oikeasti merkityksellisiin asioihin.” (15)

”Politiikka on myös ajan jakoa yhteiskunnassa ja päätöksiä siitä, mihin sitä käytetään.” (11)

Edellisillä lauseilla ilmennetään ajan tärkeyden lisäksi sitä, että sen säätelyä ei voi jättää pelkästään yksilöiden vastuulle. Kyse on liiketoiminnan tai kansantalouden kannalta merkittävästä resurssi, jota on käytettävä harkiten ja suunnitellusti.

Resurssidiskurssiin liittyen aika kuvataan artikkeleissa lohkoutuneena. Erilaiset toiminnot, kuten työ, nukkuminen ja perhe-elämä tarvitsevat kokonaisajasta oman palasensa. Myös unelle kerrotaan tarvittavan aikaa. Ajan katsotaan jakautuvan myös ihmiskohtaisesti, sillä maininnat henkilökohtaisesta, yksilöllisestä ja omasta ajasta ovat aineistossa erittäin yleisiä. Molempien aikaan liittyvien diskurssin osalta on huomioitavaa, että kieli on hillittyä eikä ääri-ilmaisuja tai metaforia juurikaan käytetä. Ilmaisut ajasta itsenäisen olemuksen omaavana, tai käytettävissä olevana resurssina sisältävät jo tekstityylissään ajatuksen ajasta arvokkaana, mutta mystiseksi jäävänä tekijänä.

4.2 Diskurssin tuottamiseen ja vastaanottamiseen liittyvien käytäntöjen analyysi

Tarkoitukseni aineistoa kootessani oli löytää näkemyksiä ajallisuudesta ja kiireestä monipuolisesti, mahdollisimman monesta eri lähteestä. Tavoite toteutui melko hyvin, sillä aineistossa on artikkeleita useasta eri lehdestä ja monelta ammattialalta. Kriittisen diskurssintutkimuksen toinen analyysivaihe osoittautuikin mielenkiintoiseksi, sillä artikkelien tyylilajit, genret, erottuivat melko selvästi. Löysin aineistosta yhteensä neljä erilaista genreä, joiden käytänteitä ja suhtautumista ajallisuuteen ja kiireeseen avaan seuraavissa kappaleissa. Koska koen genren vaikuttavan kieleen, limittyvät analyysin ensimmäinen ja toinen vaihe kiinteästi toisiinsa.

Ensimmäisen aineistosta tunnistamani genren nimesin *uutisgenreksi*. Tämä genre kiinnittyy nimensä mukaisesti sanomalehdissä julkaistuihin artikkeleihin. Artikkeleiden otsikko on muotoiltu niin, että se kiinnittää helposti huomion. Kertomisen tapa on dynaaminen, lauseet ovat melko lyhyitä ja nopealukuisia. Uutisgenren artikkeleiden vastaanottajakuntaa voidaan pitää laajana, sillä artikkelit ovat pääosin kaikkien

saatavilla. Tämä näkyy tekstissä, kieli on sopivaa monenlaisille lukijoille riippumatta demografisista tekijöistä.

”Mieti, mikä on tärkein asia, joka työpäivän aikana pitää tehdä. Tee se heti. Toimi johdonmukaisesti ja käytä aikasi parhaalla mahdollisella tavalla. Kaikki muu joutaa roskakoriin”, hän neuvo.” (2)

Oheisen uutisgenren dynaamisuus näkyy lauserakenteiden lisäksi myös sisällössä. Ajan tuhlaamista kehoitetaan välttämään, tehokkuusajattelun ollessa näkyvää. Uutisgenre maalaa ajasta ankaraa kuvaa, sillä ajan resurssidiskurssia käytetään kaikista eniten tässä genressä. Osaamaton ajanhallinta jättää ihmisen yhteiskunnan ulkopuolelle, ja kiire on lähinnä sopeutumista vaativa asia. Teksteissä häivähtelee siis ilmaisuja myös kiirekulttuurin diskurssista. Uutisgenren ihmiskuva on melko yksipuolinen, ilmaisujen korostaessa yksilön arvoa tehokkaana, työnantajalleen hyötyä tuottavana monitoimikoneena.

Ammattilehtien artikkelien kieli osoittautui pehmeämmäksi ja kuvailevammaksi, sanavalintojen tuodessa julki uutisgenrestä puuttuvaa näkökulmaa. *Ammattilehtigenreen* kuuluvat artikkelit sisältävät myös resurssidiskurssiin kuuluvia ilmauksia, peto- ja sairausdiskurssia sekä ajan lohkoutumista, mutta taustalla vaikuttava ihmiskuva on positiivisempi kuin uutisgenressä. Teksteissä on paljon viittauksia hyvinvointiin ja yhteisöllisyyteen sekä kiireeseen kokemuksellisenä ilmiönä.

”Toisaalta rakennustyömailla kiirettä kompensoi monet työn myönteiset piirteet, kuten hyvä työilmapiiri, esimiesten tuki ja mahdollisuus työn tulosten näkemiseen.” (26)

Oheinen esimerkki ilmentää ammattilehdissä näkyvää esimiesten ja johdon roolia ajan hallinnassa. Ammattilehtigenreen kuuluvien artikkelien mukaan vastuu ajasta ja kiireestä ei ole yksin työläisen itsensä harteilla. Teksteissä näkyykin julkaisijana toimivien ammattiliittojen agenda, eli toiminta alalla työskentelevien äänitorvena ja etujen valvojana. Jotta työssäkäyvä voi hyvin, tarjotaan asiantuntijoiden neuvoja ajan hallintaan sekä pidetään yllä keskustelua siitä, missä menee kohtuullisen kuormituksen raja.

Ammattilehtigenressä työelämän ajallisuudella ja kiireellä on myös yhteiskunnallinen ulottuvuus. Työelämä ei ole irrallinen elementti muusta maailmasta, kuten oheinen esimerkki näyttää.

”Länsimaissa olemmekin siirtyneet tasolle, jossa aika on yksi harvinaisimmista luonnonvaroista. Siksi uskallan väittää, että aikapolitiikalla voidaan kohentaa ihmisten onnellisuutta.” (11)

Työajasta puhutaan ammattilehtigenressä yleisesti ihmisten elämään ja sitä kautta koko yhteiskuntaan vaikuttavana asiana. Myös työssä koettu kiire ei ole yksin työyhteisön ongelma, vaan sen vaikutuksia kotielämään tarkastellaan myös. Ammattilehtigenren kohderyhmät ovat rajatumia kuin uutisgenrellä, sillä lehtien saatavuuden ohella kiinnostus muiden kuin oman alan ammattilehtiin on usein hyvin vähäistä. Useimmat artikkelit sopisivat kuitenkin myös yleiseen julkaisuun käsitellessään ajallisuutta ja kiirettä yleisesti koko työelämän näkökulmasta.

Määrällisesti pienimmän aineistosta löytyneen genren nimesin *pakinagenreksi*. Sen tuntomerkkejä ovat musta huumori ja sarkasmi, myös sairausdiskurssi nostaa pakinagenressä päätään. Artikkelissa aika ja kiire jäsentyvät ongelmiksi, joiden yhteiskunnallinen vaikuttavuus on kiistaton.

”Pää kolmantena jalkana kiiruhtavien rinnalla on tietysti joukko ihmisiä, joilla ei ole kiire minnekään. Heitä eivät työnantajat kaipaa, ja itsetunto kolhittuna moni pikkuhiljaa vetäytyy omiin oloihinsa muutenkin.” (9)

Esimerkissä koko työssäkäyvä väestö konstruoidaan kiireisiksi ja halutuiksi, kun taas ajallisuuden ongelmat ovat työttömillä päinvastaiset. Pakinagenreen kuuluvien artikkelien kieli on värikästä ja metaforien rikastamaa. Lukijakunta on oletettavasti melko hajanaista, sillä löytämieni artikkeleiden julkaisualustat vaihtelivat. Pakinagenreen kuuluvien artikkelien tarkoitus on selkeästi keskustelun nostattaminen ja yhteiskunnallisen kritiikin esittäminen. Varsinaisia toimenpide-ehdotuksia ei kuitenkaan ajallisuuden ja kiireen lieveilmiöihin anneta, vaan pallo heitetään eteenpäin, jollekin toiselle.

Neljäs aineistosta löytynyt genre on akateemisten artikkeleiden muodostama *tutkimusgenre*. Siihen kuuluvilla artikkeleilla on kaikista selvin kohderyhmä, josta

akateemisia termejä vilisevä kieli kertoo. Artikkelit sisältävät useita perusteltuja näkökulmia käsittelemäänsä aiheeseen, ja kiinnittyvät selkeästi aiempiin tutkimusjulkaisuihin. Ajallisuus ja kiire saavat artikkeleissa erilaisia ilmenemismuotoja ja näkökulmia, ne pilkotaan pieniin osiin ja kirjoitetaan auki perusteellisesti.

”Pohdinnan kohteeksi nouseekin, onko opetussuunnitelmatyö toteutettavissa merkityksellisenä prosessina yliopistotyön kokonaisuudessa ilman, että lupaus yksilökeskeisestä autonomisesta ajasta ja sen rytmisyydestä rikotaan.” (19)

Tutkimusgenrestä poimittu esimerkki edustaa kielellisesti tyypillistä tieteellistä artikkelia. Tutkimusgenren julkaisuille yhteinen asia, objektiivisuus ilmenee lainauksesta hyvin. Tutkimuksissa esille tulleisiin aikaan ja kiireeseen liittyviin ilmiöihin annetaan hillittyjä parannus- ja toimintaehdotuksia, eikä kenenkään syyllisyyttä niihin liittyviin ongelmiin alleviivata. Tutkimusgenren julkaisut ovat lähes puhtaita valtaa pitävistä diskursseista, artikkeleiden tavoitteen ollessa uuden tutkimustiedon tuottaminen.

4.3 Yhteiskunnallisten yhteyksien tarkastelu

Kriittisen diskurssitutkimuksen kolmas vaihe, sosiaalisia käytänteitä ja ryhmäperustaista epätasa-arvoa tutkiva yhteiskunnallisten yhteyksien tarkastelu painottui tutkimustuloksissani aluksi eniten työssäkäyvän ja kiireestä sekä ajallisuudesta kertovan ihmisen, toimijan tarkasteluun. Puhuttaessa työelämästä käsittelyssä on laaja kokonaisuus, jossa erilaisia rooleja on lukematon määrä. Tämän takia halusin selvittää, kenen näkemys työelämän kiireestä ja ajasta on aineistossa vallalla.

Pietikäinen (2000, 212) toteaa kriittisen diskurssitutkimuksen kolmannessa analyysivaiheessa aineistosta nousevien, sosiaalisia käytänteitä ilmentävien yksityiskohtien ohjaavan tutkimuksen suuntaa. Tämä huomio realisoitui analyysiprosessissa. Alkuperäisen kiinnostukseni ollessa toimijuuden rakentumisessa, kiinnittyi huomioni kuitenkin myös muualle eli siihen, kuinka työn teon nykyinen tapa on konstruoitu.

Vaikka tarkoitukseni oli nimenomaan koota mahdollisimman monipuolinen aineisto, esille nousi vain hyvin suppea kooste ammatteja ja aloja. Artikkeleissa käsitellään lähes pelkästään asiantuntijoiden, opettajien, toimittajien ja johtajien kiirettä sekä näkemyksiä ajasta. Vaikka julkaisu viittasi tiettyyn alaan, esimerkiksi palvelusektorille, itse artikkelissa ei suorittavan työn tekijöiden ääntä ja kokemuksia kuitenkaan kerrottu. Ainoa suorittavan työn ääni kuului rakennusalan työntekijöille.

Aineiston perusteella voisi siis päätellä, että kiire ja ajallisuuden ilmiöt ovat vain tiettyjen ammattien ongelmana ja käsiteltävänä. Tutkimuksen alussa mainitun Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan lähes puolet, eli 46% työssäkäyvistä määrittyi kiireisiksi (Ylikännö 2015, 77-78, 80). Tutkimuksessani esille tulleet ammattiryhmät eivät muodosta puolta Suomen työssäkäyvistä, joten suuri osa kiireiseksi määrittyvien työssäkäyvien äänistä ei pääse kuuluville aineistossa. Analyysin perusteella voidaan siis todeta ajallisuuden ja kiireen työelämäkeskustelusta löytyvän ryhmäperusteista epätasa-arvoa, kun esille pääsevät vain muutaman alan näkemykset.

Tarkempi analyysi aineiston toimijuudesta nosti esille lisää mielenkiintoisia yksityiskohtia. Työelämän kiireestä omia näkemyksiään kertovat eniten ulkopuoliset asiantuntijat, joita artikkeleissa haastatellaan. He ovat usein konsultteja tai tutkijoita, joilla ei ole varsinaista kosketuspintaa käsitellyn alan tai ammatin käytännön arkeen. Myös artikkelin kirjoittaneen toimittajan ääni pääsee kuuluviin lähes yhtä paljon. Tämä on osaltaan edelleen vääristämässä artikkelien tuottamaa sanomaa. Kolmas artikkeleista löytynyt toimijuus ovat työntekijät itse, heidän näkemyksiään aineistosta löytyi kohtalainen määrä. Aineistosta tunnistin myös kasvottoman tahon, jonka todellista roolia oli vaikea selvittää. Artikkeleissa viitattiin esimerkiksi vastaajiin, suomalaisiin yleensä tai käytettiin viittauksia johonkin laajaan joukkoon ihmisiä. Näiden toimijoiden osalta varsinainen mielipide ja kokemus jäävät heidän itsensä kertomana puuttumaan. Toimijuustyypinä tätä kasvotonta tahoja esiintyy aineistossa runsaasti. Viides toimijuus kuuluu esimiehille, jotka kertovat alaistensa kiireestä ja ajankäytöstä. Heitä oli aineiston toimijana suhteessa vähiten.

Aineistosta käy siis ilmi, että vallalla olevat näkemykset kiireestä ja ajallisuudesta työelämässä kuuluvat pääasiassa ulkopuolisille asiantuntijoille ja työelämän tutkijoille sekä artikkeleita kirjoittaville toimittajille. Ammattialoista yliedustettuna ovat toimittajat

ja tutkijat, opettajien ja asiantuntijoiden seuratussa vanavedessä. Ilmiö kattaa koko aineiston, eri genret eivät ammattialojen tai toimijuuden osalta eroa toisistaan.

Ulkopuolisten asiantuntijoiden merkittävän roolin paljastuessa aineistosta, alkoi myös näkemys työssäkäyvästä ihmisestä avautua. Suomalainen työssäkäyvä ihminen konstruoidaan melko avuttomaksi ja hukassa olevaksi, apua ja neuvoja tarvitsevaksi. Tämä näyttäytyy aineistossa kahdella tavalla. Jo sairausdiskurssin myötä esille tullut syyllistäminen näkyy merkittävästi teksteissä. Työssäkäyvät aiheuttavat itse itselleen kiirettä, saamattomuutensa ja osaamattomuutensa kautta. Keskittyminen työhön herpaantuu tai liiallinen työkuorma on itse hankittua. Osaamattomuus taas näkyy vaikeutena priorisoida ja hallita omaa aikaa.

”Pomodoro tukee keskittymistä, kun teet kerralla vain yhtä asiakokonaisuutta etkä vilkuile somea tai haahuile sinne tänne.” (7)

Esimerkin artikkelissa käsitellään ajanhallintamenetelmää, jossa aikataulutetut työn ja levon jaksot vaihtelevat. Lainaus on sekä tyypillinen uutisgenren edustaja, että näyte työssäkäyvän ihmisen konstruoitumisesta syylliseksi omaan kiireeseensä.

”Osa keräsi itselleen liikaa töitä ja ajautui kaaokseen ajan hallinnassa.” (27)

Lainauksessa kiireen syyksi osoitetaan puutteelliset ajanhallinta- ja priorisointitaidot. Työtehtävät näytetään pelkästään itse valittavina, jolloin toimenkuvaan liittyvät velvollisuudet sekä työnantajan osoittamien tehtävien merkitys kiireen luojana hämärtyvät. Sekä syyllisyyden että osaamattomuuden korostuessa kiireen syynä, avun tarjoaa ulkopuolinen asiantuntija. Ajanhallinnan parantamiseksi työssäkäyvälle tarjotaan mitä moninaisempia metodeja, asiantuntijan ollessa esimerkiksi yksityinen konsultti, Työterveyslaitoksen asiantuntija tai ammattiliiton asiamies.

Työssäkäyvän suomalaisen avuttomuus konstruoiu myös viittauksissa yleiseen hallitsemattomuuteen. Kiireestä ja aikapaineista ei näissä teksteissä syyllistetä, vaan yhteistyön ja esimiesten roolia korostetaan työelämän paineiden kurissa pitämiseksi. Aika on yhtä hallitsematon kaikille eikä kiirettä voi välttää, joten kamppailu sekasortoa vastaan on väistämätöntä. Ajallisuuteen liittyvät ongelmat on helpompi kestää yhdessä kuin yksin, eikä avun pyytäminen ole osoitus heikkoudesta.

”Voimme yleensä vaikuttaa omilla toimillamme ja asenteillamme kiireen tuntuun ja kiirekokemukseen. Mikäli näin ei ole, on syytä etsiä tekijää, joka voi (työkaverit, esimies, työterveyshuolto).” (21)

Oheisen esimerkin kaltaisia, yleiseen hallitsemattomuuteen liittyviä ilmaisuja on eniten ammattilehtigenressä. Esille tuodaan yhteistyötahot, joiden kanssa ajallisuuteen ja kiireeseen liittyviä ongelmia voi yrittää ratkoa.

Työnteon nykyinen tapa, eli teknologian käyttö ja tietojärjestelmien organisoima toiminta nousee aineistosta myös esiin. Työelämä konstruoituu hankalasti jäsentyväksi ja monimutkaiseksi osittain tekniikan käytön takia. Järjestelmien opettelu ja viestinnän nopea kehittyminen koetaan varsinaista työntekoa häiritseviksi.

”Ympäri vuorokautinen tuotanto toivoo ihmisen mukautumista koneiden rytmiin. Kännykän ja sähköpostin piti helpottaa elämäämme, ei toimia herranamme.” (25)

Jatkuvat keskeytykset saavat ajatukset katkeamaan ja tekniikkaa kuvataankin esimerkin mukaisesti isännäksi, joka määrittää tekemistämme. Se on siis osaltaan aiheuttamassa kiirettä ja ajan kulun muuntumista, vaikka tarkoitus on ollut tuottaa helpottavia ja aikaamme säästäviä ratkaisuja työelämään. Tekniikan ohella kiirettä ja työelämän paineita kuvataan aineistossa tehokkuusvaatimusten ja taloudellisten tavoitteiden aikaansaamaksi.

4.4 Yhteenveto tuloksista

Analyysiprosessin moniulotteisuuden takia yhteenveto tuloksista on paikallaan. Jokainen kolmesta analyysiprosessin vaiheesta tuotti erilaista tietoa suomalaisen työelämän kiireen ja ajallisuuden ilmenemisestä, joten tulosten yhteenvetoa voidaan havainnollistaa myös visualisoinnilla. Kertaan ensiksi löytämäni tulokset ja niiden yhteydet sanallisesti, visuaalisena yhteenvetona toimiva käsitekartta löytyy tekstiosuuden lopusta.

Sekä kiireen, että ajan osalta päädyin ilmiöiden kaksijakoiseen olemukseen. Ajasta puhutaan suomalaisessa työelämäkontekstissa sekä ihmiselle ulkopuolisena voimana, että omistettavana käsitteenä, resurssina. Kiireen jakautuminen on epäselvempää. Kiirettä ulkopuolisena voimana ilmentävät peto- ja sairausdiskurssit. Kiirekulttuurin diskurssi on häilyvämpi, sillä kiirettä kuvataan työelämäämme kuuluvaksi asiaksi mutta myös kulttuuriimme tunkeutuneeksi vieraaksi tavaksi.

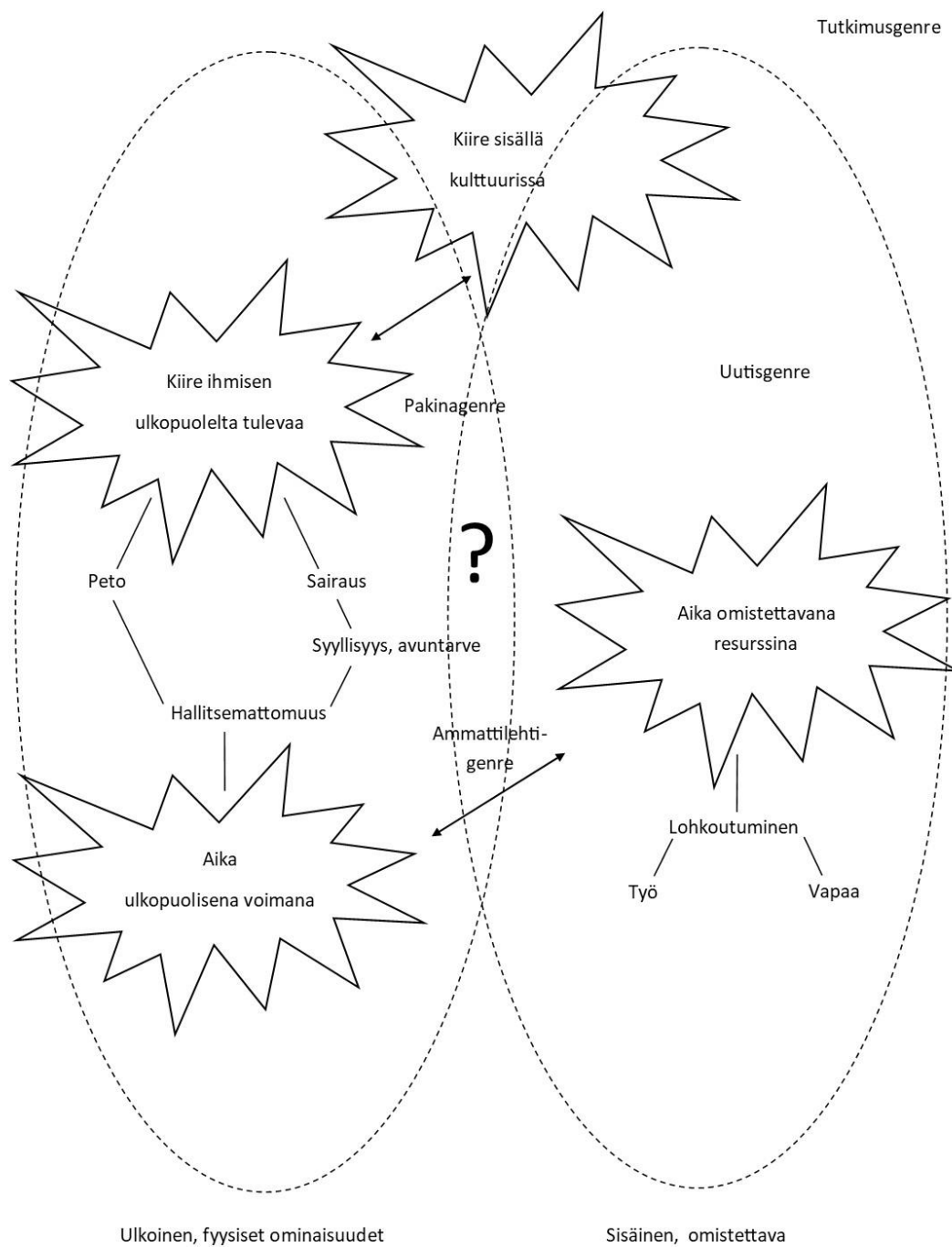
Ulkopuolisiin voimiin liitetään fyysisiä ominaisuuksia, eli kiirettä on kuvattu ihmisen vointia huonontavana sairautena tai kimppuun käyvänä petona. Ajan fyysiset ominaisuudet kiinnittyvät liikkeeseen, aika kulkee tai rientää itsenäisenä subjektina. Ulkopuolisten voimien kuvauksissa yhteistä on hallitsemattomuus, johon teksteissä lisätään viitteitä työssäkäyvän syyllisyydestä ja avun tarpeesta.

Toisaalta sekä kiireestä että ajasta puhutaan sisäisinä, meille kuuluvina ominaisuuksina. Työkulttuurimme kuuluu kiire, se nähdään luonnollisena osana työtä ja siihen tulee sopeutua. Ajasta puhutaan kuin rahasta tai muusta haltuun otettavasta resurssista. Sen arvo tiedostetaan aina yksilötasolta valtiojohtoon saakka. Resurssiksi kuvattavaan aikaan kuuluu lohkoutuminen, eli kaikille elämän toiminnoille yritetään saada oma palanen. Aineistossa voimakkain lohkoutumisen ilmentymä on työn ja vapaa-ajan vastakkainasettelu.

Teksteistä löytämäni genret operoivat eri alueilla. Uutisgenrelle ominaista on ilmentää ajan resurssidiskurssia sekä kulttuurista kiirettä. Ammattilehtigenren lähestymistavassa yhdistyvät eniten ajan resurssidiskurssi sekä ajan ulkopuolisen voiman diskurssi, mutta mukana on myös sairaus- ja petodiskursseja. Genressä ylläpidetään ajan lohkoutumisen ilmiötä, mutta näkemys ajasta ulkopuolisena ja hallitsemattomana liittyy teksteihin huolen työssäkäyvien hyvinvoinnista sekä yhteistyön merkityksestä työelämässä. Pakinagenressä vallalla on sairausdiskurssi, joka yhdistyy kritiikkiin kulttuurisista tavoistamme. Ajan ja kiireen ilmiötä neutraalisti ja monesta eri näkökulmasta tarkasteleva tutkimusgenre on varsinaisen kuvion ulkopuolella.

Tämän kaiken keskellä on työssäkäyvä ihminen kysymysmerkin muodossa. Aineistossa hän konstruoituu ymmällään olevaksi ja apua tarvitsevaksi, asiantuntijoiden neuvojen kohteeksi. Ihmisestä puhutaan syyllisenä omaan

kiireeseensä. Työssäkäyvä ihminen ei osaa keskittyä oleelliseen ja käyttää aikaansa väärin. Toisaalta ajan ollessa hallitsematon, avun tarve on väistämätöntä sillä yksilö ei kykene yksin käsittelemään kohtaamiaan hankaluuksia. Ajallisuuden ongelmia ratkotaan yhdessä työyhteisön toimijoiden kanssa, tai aineistossa runsaasti näkyvien, ulkopuolisten asiantuntijoiden neuvojen avulla. Yhteenvedon tiivistävä kuvio on seuraavalla sivulla.

Kuvio 1. Analyysiprosessin keskeiset tulokset.

Aineistosta paljastunut toimijuuden yksipuolisuus on silmiinpistävä. Herääkin kysymys, miksi julkisuudessa kiireisimmäksi leimatut ammatit ja alat puuttuvat aineistosta. Esimerkiksi palvelualaa tai sosiaali- ja terveysalaa käsittelevät tekstit olisivat tuoneet mielenkiintoisen vertailukohdan nyt esille tulleisiin aloihin. Kyse voi olla empiirisen aineiston hakuvaiheesta tapahtuneesta epätarkkuudesta. Systemaattinen löytyneiden alojen ja ammattien kirjaaminen olisi paljastanut aineiston yksipuolisuuden jo alkuvaiheessa.

Toinen mahdollinen selitys on, ettei kiirettä ja ajallisuutta juuri käsitellä muiden ammattialojen lehdissä. Ehkä esimerkiksi hoitotyö on niin kiireen kyllästämää, ettei sen käsittelemistä ammatillisissa julkaisuissa pidetä enää tärkeänä. Koska kyseessä on kriittinen diskurssintutkimus, on huomio kiinnitettävä myös mahdollisiin ideologioihin, jotka ovat voineet vaikuttaa julkaisuihin. Fairclough (1997, 67-68) muistuttaa median tuottamien tekstien toimivan kahdessa roolissa: ne ovat osa yhteiskunnallista valvontaa, mutta myös viihdettä. Näin ollen on perusteltua esittää, että yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämiseksi kaikkien tekstien ei anneta nousta esille.

Artikkeleiden lähteillä voi olla myös merkittävä vaikutus saatavilla oleviin teksteihin. Tietyt viralliset tai legitimoidut lähteet, kuten ammattiliitot ja asiantuntijat, koetaan toimittajien keskuudessa luotettavimmiksi (Fairclough 1997, 69). Todennäköistä on, että osa ammattiliitoista onnistuu pitämään omiensa puolta äänekkäämmin kuin toiset. Suomi on melko pieni maa, jolloin virallisten lähteiden määrä on rajattu. Omassa aineistossani kiinnitin huomiota yhden virallisen instanssin, ja sen muutaman asiantuntijan suureen rooliin teksteissä. Työterveyslaitos ja sen asiantuntijat nauttivat artikkelit kirjoittaneiden toimittajien keskuudessa suurta luottamusta ainakin löytämieni tekstien perusteella.

Ulkopuolisten asiantuntijoiden äänen korostuminen on yksi tutkimukseni keskeisistä löydöistä. Työelämän ongelmat ja hankalaksi koetut ilmiöt varmistavat, että työtä riittää konsulteille, asiantuntijoille ja tutkijoille jatkossakin. On kuitenkin mahdollista, että kyseessä on kulttuurinen ilmiö tai työelämän muutosta kuvaava piirre. Suomessa koettu nopea elinkeinorakenteen muutos on kasvattanut toimihenkilöiden määrää, ja työtehtävät ovat painottuneet yhä enemmän esimerkiksi informaation välittämiseen (Väänänen & Turtiainen 2014, 37). Voidaan siis ajatella, että luottamus

asiantuntijuuteen johtuu aineistossa siitä, että äänessä on tällöin tyypillinen suomalaisen työelämän edustaja.

Työelämän muutokseen voivat viitata myös analyysissa paljastuneet yhteistyötä ja hyvinvointia korostavat ilmaukset. Kriittisen diskurssintutkimuksen yksi päätehtävistä on tutkia sosiaalikultuuristen muutosten ilmenemistä, jotka Faircloughn mukaan näkyvät herkästi varsinkin uutisteksteissä (Fairclough 1997, 73). Ari Väänänen ja Pekka Varjen tutkimus työterveyteen liittyvästä lehtikirjoittelusta 1960-2010 välisellä ajanjaksolla puoltaa hyvinvointinäkökulman lisääntymistä julkisessa keskustelussa. Väänänen ja Varjen mukaan työhyvinvointiin liittyvä keskustelu on siirtynyt käsittelemään fyysisten oireiden ja työsuojelullisten näkökulmien sijaan kulttuurisia ja sosiaalisia ongelmia. (Väänänen & Varje 2014, 254-255.)

Kiireen ja ajan hallitsemattomuuden käsitteleminen teksteissä ulkopuolelta tuleviksi uhiksi, tai kulttuuriin kuuluviksi piirteiksi on varsin huolestuttavaa. Tekstit mahdollistavat vastuun siirtämisen pois esimerkiksi työnantajapuolelta sekä tahoilta, joilla on mahdollisuus vaikuttaa työehtoihin ja -oloihin. Työntekijän oman toiminnan korostaminen esimerkiksi ajanhallintataitoja parantamalla siirtää huomioita pois asioista, jotka työelämässä usein ovat kiireen todellisia syitä.

Analyysin toisessa vaiheessa paljastuneet genret herättelevät pohtimaan suomalaisen työssäkäyvän mahdollisuuksia luotettavan tiedon saamiseen. Helposti saatavilla olevan uutisgenren artikkelit tuottavat melko yksipuolista näkemystä työhön kiinteästi kuuluvista kiireestä ja ajasta. Helppolukuisuutensa ansiosta ne toimivat kuitenkin tehtävässään, eli tietoa välittämässä. Tutkimustulosten yhteenvedon käsitekartassa kuvion ulkopuolelle jäävä tutkimusgenre ei mielestäni toimi parhaimmalla mahdollisella tavalla ydintarkoituksessaan. Luotettava ja puolueeton tutkimustieto jää monen työssäkäyvän saavuttamattomiin jo pelkän kieliasunsa vuoksi. Genret voivat lisätä mahdollisuuksiamme suunnistaa kielellisyyden maailmassa, mutta valitettavasti ne voivat myös karkottaa lukijakuntaa piirteidensä takia.

5. Johtopäätökset

5.1 Lineaarisen aikakäsityksen korostuminen työelämässä

Analyysiprosessin tulokset ilmentävät monella tapaa lineaarisen aikakäsityksen määrittelemää työelämää. Tutkimuksellista otetta ohjanneet sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapa sekä kriittisen diskurssintutkimuksen näkökulmat nostivat esille useita lineaariseen aikakäsitykseen kuuluvia ajattelu- ja puhetapoja, jotka arkielämässä piiloutuvat tehokkaasti. Tarkastelen tässä ja seuraavassa luvussa ensin tutkimustuloksia aikakäsitysten valossa, jonka jälkeen siirryn pohtimaan kyseisen aikakäsityksen vaikutuksia johtamisen psykologialle.

Lineaarinen aikakäsitys konkretisoituu eniten kiireen ja ajan ulkopuolisen voiman puheessa. Aikaan ja kiireeseen liitetyt fyysiset ominaisuudet, jotka ilmenevät aineistossa lukuisina kuvauksina ajan liikkeestä, kertovat vanhojen perinteiden elämisestä kulttuurissamme. Aristoteleen ajan ja liikkeen sidos sekä Newtonin kuvaus ajan virtaamisesta sai modernin kellon keksimisen myötä viimeisen silauksensa. Kellon tikitys ja viisareiden liike konkretisoi ajan olemuksen liikkuvaksi. (Pohjanen 2002, 32.) Puhumme ajasta yhä eteenpäin rientävänä tai kiiruhtavana subjektina, jonka liikkeeseen emme voi vaikuttaa.

Kristinuskon vaikutus lineaariseen aikakäsitykseen on ollut merkittävä. Luostareista muualle yhteiskuntaan levinneet kellot ja kalenterit levittivät sanomaa täsmällisyydestä hyveenä (Pohjanen 2002, 60-61). Täsmällisyys on yhä arvossaan, sillä pyrkimys ajan tehokkaaseen hallintaan vaikkapa erilaisia apukeinoja käyttämällä varmistaa työtehtävien valmistumisen ajallaan. Ehkä vielä merkittävämpi kristinuskon aikaansaama muutos oli kuitenkin ihmisen ajallisen huomion kiinnittyminen nykyhetken ja menneen sijasta tulevaisuuteen (Whitrow 1999, 87). Ajan liikkeessä eteenpäin janamaisesti, menneet tapahtumat eivät toistu. Tämän vuoksi suunta on oltava eteenpäin, kohti tulevaisuudessa odottavia parempia aikoja. Tutkimustuloksissa tulevaisuussuuntautuneisuus näkyi edistysuskona: asioiden uskotaan kehittyvän parempaan suuntaan tulevaisuudessa, jonka takia sinne kurotetaan yhä innokkaammin. Näin ajan hallinnan pyrkimykset ovat laajentuneet koskettamaan myös

tulevaa aikaa. Kalentereiden ja aikataulujen avulla työtehtäviä yritetään suunnitella ja tapahtumia ennakoida, jottei kiire pääsisi yllättämään.

Tulevaisuuden tavoittelu on osaltaan myös synnynnäinen, oman olemassaolon jäsentämiseen liittyvä rakenne. Psykoanalyttisesta näkökulmasta tarkasteltuna ajan kokeminen on yhdistelmä muutoksen kokemista ja pysyvyyttä. Jäsennämme itsemme pysyviksi, ja ajan liikkuvan suhteessa meihin, muutosta aiheuttaen. Kiinnostus tulevaisuutta kohtaan johtuu tarpeesta tyydyttää toiveet tulevaisuudessa siintävien mahdollisuuksien avulla. Tulevaisuuden roolina on antaa sisältöä nykyisyydelle. (Tähkä 1989, 61,68-69.) Tutkimustuloksissa näkyvä pyrkimys ajan hallintaan selittyy siis sekä kulttuurisilla tekijöillä, että ihmisen psykologisilla prosesseilla.

Tutkimustuloksista paljastuva lineaarisen ajan olemus on tieteenteoreettisesti kenties lähimpänä Jussi Onnismaan organisaation ajallisuuden tutkimuksessa luokittelemaa teknorytmiaikaa, joka on nopea ja lineaarinen sekä hallintaan ja ennakointiin pyrkivä (Onnismaa 2018, 109-110). Onnismaa viittaa artikkelissaan myös vanhusten hoidon nykytilan tutkimuksessa esille tulleeseen, ajalliseen dilemmaan. Aika jäsentyy eri tavoin, riippuen tarkastelunäkökulmasta. Hoivan näkökulmasta aika korostuu, toimien työn laadun mittarina. Talousnäkökulmasta katsottuna aika taas katoaa, koska työsuoritetta tarkasteltaessa tärkein asia on nopeus. (Virkki et al. 2012, 259-260.) Vanhustyön ajallisuuden kanssa vastaavia ongelmia nousi omassa tutkimuksessani esille esimerkiksi opetustyön osalta, kun opetustyölle olennaiseen suunnitteluun ei riitäkään ajallisia resursseja. Vaikka lineaarisen aikakäsityksen aika kulkee näennäisen ennustettavasti ja saman muotoisena, vaikuttaa ympäristö kuitenkin sen liikenopeuteen.

Työelämässä vallalla olevaa, lineaarista aikakäsitystä ilmentää myös käsitys kiireestä kulttuurissamme sisällä olevana ilmiönä. Lineaarisen aikakäsitykseen kuuluu näkemys ajasta muuttumattomana suurena, kaikille samalla tavalla ilmenevänä (Hawking 1999, 143). Tällöin myös kiire on kohtuullisen helposti käsitettävissä yleiseksi ilmiöksi, kun ajan kulku nähdään samanlaiseksi kaikille. Kiireen kulttuuriselle puheelle löytyy syy myös kulttuurista itsestään. Suomalaisuuden olemusta tutkineen psykologi Liisa Keltinkangas-Järvisen mukaan olemme vahvasti työorientoitunut kansakunta. Ahkeruuden ihanne saa meidän uupumaan ja etsimään herkästi syytä itsestämme. Muutos kiireen kulttuuriin on kuitenkin Keltinkangas-Järvisen mukaan melko tuore

ilmiö. Perinteisiä elämänarvoja kuvaavissa sananlaskuissa kuvastuu päinvastainen asenne, sillä kiireellisesti tehtyä työtä pidettiin ennen huonosti tehtynä. (Keltinkangas-Järvinen 2000, 312, 322-324.) Aineistossa löytyneessä kiirekulttuuridiskurssissa on nähtävissä puheen kahtiajakoisuus. Toisaalta kiire on tapamme, mutta ei kovin vanha sellainen.

Suomalaisten kiirettä tutkinut Minna Ylikännö pohtii kiirekulttuurin olemassaoloa. Vaikka työelämässä moni luokittuukin kiireisiksi sekä objektiivisesti että subjektiivisesti tarkasteltuna, viidesosa tutkimukseen osallistujista elää myös vapaa-aikansa kiirettä kokien (Ylikännö 2015, 83). Kyse on mahdollisesti pyrkimyksestä oikeuttaa olemisensa suorittaen mahdollisimman paljon. Tätä kristillisestä etiikasta nousevaa, yhä työelämässämme näkyvää pyrkimystä lunastukseen tai sovitukseen tarkastelevat Jakke Holvas ja Juhani Vähämäki filosofisessa pamfletissaan nykyajan työstä. Työläiselle suurin tyydytys nousee ajatuksesta, että kaikki aika on käytetty työhön; palkinto ahkeruudesta odottaa vasta taivasmaikkaa lunastettaessa, tässä maailmassa ei ajan käyttämistä epätuottavaan olemiseen katsota hyvällä (Holvas & Vähämäki 2005, 55-61). Vahva kristillinen kulttuuriperinne määrittää yhä toimintaamme ja näkemystämme ajasta. Tutkimustuloksissa tämä kiinnittyy syyllisyyden ilmenemiseen sekä kiirekulttuurin diskurssiin.

Kun tutkimustuloksia tarkastellaan johtamisen psykologian näkökannalta, organisaatioelämään limitettynä, korostuu tarve ymmärtää kiireen ja ajallisuuden ilmiöitä kulttuurin tuotteina sekä vallalla olevien diskurssien määrittäminä. Lineaarisen aikakäsityksen pitkät perinteet näkyvät työelämässä haluna hallita ulkopuolelta tulevaa aikaa. Myös tulevaisuuteen kurottuva toiminta ilmaisee lineaarista ajattelutapaa, kun toiminnan ja suoritusten kuvitellaan voivan parantuvan entisestään ennakoinnin avulla. Työkeskeinen kulttuuriperimämme edesauttaa valtaa pitävien diskurssien, kuten syyllistävän sairauspuheen esiintymistä ja leviämistä.

Lineaarisen aikakäsityksen ongelmaksi työelämässä nouseekin se, että aika on luovutettu ihmisen ulkopuolelle. Aika ei kiinnity meihin työn tekijöinä, sillä ulkopuoliseksi voimaksi jäädessään se on hallitsematon ja aiheuttaa hankalaa lieveilmiötä, kiireettä. Aika ei myöskään kiinnity työmme kohteena oleviin toisiin ihmisiin, emme voi antaa heille heidän tarvitsemaansa aikaa. Vaikka tutkimustuloksissa ajallisuus ja kiire luokittuvat ulkoisen voiman lisäksi kulttuurin

sisäisiksi ilmiöiksi sekä haltuun otettavaksi resurssiksi, ovat ne pelkästään ihmisen ulkopuolelta tulleen ajan heijastumia. Kiire on tullut kulttuuriimme annettuna. Ajan resurssi on meidän ulkopuolellamme, eikä se pysy hallussamme kuin hetken. Lineaarisen aikakäsityksen aika on asioiden aikaa, se kuuluu elottomille ja abstrakteille artefakteille. Vastauksena tutkimuskysymykseeni, *millaisena ajallisuus ja kiire näyttäytyvät suomalaisessa työelämäkeskustelussa*, vastaan seuraavaa. Aika on kuvattu ulkoistettuna, asioiden aikana. Näin ollen myös kiire jää ulkopuoliseksi voimaksi, itsenäisesti liikkuvan ajan ulokkeeksi, jonka kosketuksen kautta ajallisuus tulee meille konkreettiseksi. Alakysymyksenä toiminut *mitä tämänhetkinen keskustelu ajasta ja kiireestä merkitsee työelämälle?* tulee samalla vastatuksi. Tämänhetkinen keskustelu ajasta ja kiireestä ylläpitää lineaarista aikakäsitystä ja ajan ulkopuolisuutta.

5.2 Levinasin ja Merleau-Pontyn aikakäsitysten mahdollisuudet työelämässä

Emmanuel Levinasin ja Maurice Merleau-Pontyn edustamat fenomenologiset aikakäsitykset palauttavat ajan takaisin juurilleen, sinne mistä se on lähtöisin. Molempien filosofien aikakäsityksen keskiössä on ihminen. Aikaa voi olla olemassa ilman ihmistä, mutta varsinkin työelämässä sen koko olemassaolo paljastuu vasta ihmisen määrittelemänä.

Levinas jäsentää ajan tulevan toiselta, jolloin sen ilmentäjänä toimivat kohtaamisessa tavoitetut toisen ihmisen kasvot ja iho. Aika on pluraalista, jokaisella on oma ajallisuutensa, jota ei voi tahdistaa yhteiseksi. (Pönni 1996, 14-16.) Merleau-Pontyn mukaan aika on kietoutunut kehoomme, kannamme sitä mukanaamme kolmiulotteisena ja yksilöllisenä, toisen kehollisen olemisen jäädessä mysteeriksi (Merleau-Ponty 2002, 500). Vaikka ajan kaikki kolme ulottuvuutta tulevat sekä Levinasin että Merleau-Pontyn mukaan meille nähtäviksi, on nykyhetki kuitenkin tärkein. Oleellisin aika on preesens, oleminen tässä ja nyt. Levinasille nykyisyys on subjektin kaikkein alkuperäisin hetki, olemassaolon toteutumisen hetki (Jokinen 1997, 26). Merleau-Pontylle nykyisyyden raja on häilyvä, sillä mennyt ja tuleva ovat läsnä koko ajan (Kuhmonen 1995, 186). Fenomenologisesta näkökulmasta katsottuna tutkimusaineistosta nouseva, lineaariseen aikakäsitykseen kuuluva eläminen

tulevaisuutta kohti ei siis ole mielekästä. Levinasille ja Merleau-Pontyille oleminen on ikään kuin ikuista presenssiä, ja siitä pois suuntautuminen ei tuo meille täyttymystä.

Fenomenologisen aikakäsityksen näkökulmasta katsottuna tutkimustuloksissa esiin noussut ajan resurssidiskurssi on oikeutettua. Aineistossa esiintyvä ajattelumalli ajasta omistettavana resurssina on toki täysin eri, sisältäen näkemyksen ulkopuolella olevan ajan palasten kahmimisesta omaan käyttöömme. Fenomenologisen näkemyksen mukainen aika on meillä jo hallussamme, ja sen pitäminen omana on näin ollen luonnollista. Ajan ulkoistumista ei lineaarisen aikakäsityksen merkityksessä voi ajatella tapahtuvaksi. Sekä Levinas että Merleau-Ponty käsittelevät kylläkin myös ajatonta aikaa, joka on äärettömässä ihmisen ulkopuolella, tai Merleau-Pontyn ajatusten mukaisesti tietoinen itsestään (Jokinen 1997, 91-92; Kelly 2018). Tällä ei kuitenkaan ole merkitystä ajan kulun hahmottamisen kannalta, sillä tämä ajaton aika ei tule ihmisen tietoisuuteen arkielämässä.

Tutkimustuloksista esille nousseet kiireen ilmenemisen muodot sekä aika hallitsemattomana, ulkopuolisena voimana ovat Levinasin ja Merleau-Pontyn ajattelun kautta näkökulmasta katsottuna vieraita ilmiöitä. Kokemus ajan loppumisesta on fenomenologisesti hankalaa, aika on merkitykselliselle toiselle tai itsellemme tarkoitettua, eivätkä sen kulkua voi ulkopuoliset asiat tai ilmiöt määritellä.

Johtamisen psykologian kannalta Levinasin ja Merleau-Pontyn ajatukset tarjoavat kiinnostavan, mutta niukasti tutkitun näkökulman organisaation toimintaan ja työelämään yleensä. Nykyinen työelämämme on jäsentynyt länsimaiseen kulttuuriin istuvaksi, omien kulttuuristen piirteiden ja merkitysten värittäväksi vuosikymmenten aikana. Radikaali muutos lineaarisen aikakäsityksen linjaamasta toiminnasta ei siis ole mahdollinen tai edes realistinen. Tunnistamani tarve tutkia kiirettä ja aikaa vähän hyödynnetystä viitekehyksestä käsin osoittaa kuitenkin, ettei työelämämme toiminta ole täysin ongelmaton, ja varaa uusille tulkinnoille on.

Levinasin ja Merleau-Pontyn fenomenologista näkemystä ajallisuudesta yhdistää yksilöllisyyden teema. Ajan näyttäytyminen yksilöllisenä ja henkilökohtaisena siirtää ajatukset itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin työelämässä. Jo aiemmin mainittu ajan omistettavaksi hyödykkeeksi luokitteleva resurssidiskurssi on fenomenologisesta näkökulmasta oikeutettua, vaikkakin työelämän kontekstissa haastavaa. Synnynnäiset

vuorokausirytmit ja mieltymykset ajan käyttöön liittyen ovat kuitenkin se ihmisen ajallisuuden osa, jota työelämässä voitaisiin huomioida nykyistä paremmin. Ymmärrys yksilöllisestä ajasta olisi näin hyvinvointia lisäävä oivallus.

Merleau-Pontyn ajatukset kehon ja ajan yhteenliittymästä kiinnittävät huomion hyvinvointiin yleisesti. Keho aistivana, muistavana ja tietävänä ansaitsee parhaimman mahdollisen huolenpidon, mutta myös aseman merkityksiä tuottavana yksikkönä. Ajallisuuden tuomaa intuitiivisuutta ei kiireinen ihminen ehdi työelämässä kuunnella, saati hyödyntää. Luopuminen lineaariseen aikakäsitykseen kuuluvasta ajan mittaamisesta sallisi kehon tiedon esille pääsyn, kun ulkopuolisen aikapaineen sijaan keho saa tahdistaa itse oman toimintansa. Aineistossa useasti esille noussut luovuus ja uuden innovointi aikaa vaativina toimintoina hyötyisivätkin Merleau-Pontyn intentionaalisen kehon näkemyksestä.

Emmanuel Levinasin ajallisuuden filosofia merkitsee myös työelämäkontekstissa vastuullisuutta. Elämänsä aikana Levinas laajensi näkemystään merkityksellisestä Toisesta ja vastuusta myös yhteiskunnalliseen kontekstiin. Eettinen suhde Toiseen ei ole koskaan muusta elämästä, yhteiskunnasta irrallinen. Toisen kasvoilta näkyvä Kolmas liittää suhteeseen kaikki muut ihmiset. Levinas näkee siis yhteiskunnan monimutkaisena verkostona, jossa yksilön toiminnalla on laajakantoisia vaikutuksia. Tapa, jolla toista ihmistä kohtelee, leviää koskettamaan myös muita. (Jokinen 1997, 118-120.) Työelämässä tämä tarkoittaa ihmisyyden vaalimista, joka ilmenee kaiken toiminnan oikeudenmukaisuutena, vastuuna ja huolenpitona. Organisaatio on verkosto, ja se rakentuu siinä vaikuttavien ihmisten keskinäisistä suhteista. Yksikin särö tai katkos kudelmassa repii verkostoa auki laajalta alueelta.

Levinasin vastuun ajatusta voidaan mielestäni soveltaa työelämässä myös itse aikaan. Ollessamme vastuullisia toisista, olemme vastuussa myös heidän käytännössä näkyvästä ajallisuudestaan. Työelämäkeskustelusta nouseva ärsyyntyminen työn jatkuvasta keskeytymisestä ja tarve omalle rauhalle saa pohtimaan, kunnioitammeko toisen ajallisuutta tarpeeksi. Omien kiireellisten tehtävien hoitaminen sokeuttaa ja saa unohtamaan muiden työyhteisön jäsenten tarpeet. Keskittyminen omassa rauhassa käsillä olevaan tehtävään voi olla kokonaisuuden kannalta tärkeämpi asia kuin keskeytyksen aiheuttava puhelu tai sähköposti.

Eettinen suhtautuminen kanssaihmiin merkitsee myös yhteistyön suurempaa roolia. Ihmissuhteiden verkostomainen ajattelutapa liittää tuntemattomat ihmiset vaikutuspiiriimme. Tällöin vastuun laajenemisen ohella yhteistyö saa uuden merkityksen. Vieraiden ihmisten muodostamat sidosryhmät kuten asiakkaat, alihankkijat ja yhteistyökumppanit eivät olekaan vieraita, vaan läheisiämme, joista olemme vastuullisia. Tutkimuksessa esille noussut työssäkävyn ihmisen konstruointi apua tarvitseväksi ei fenomenologisesta näkökulmasta katsottuna ole merkki avuttomuudesta tai saamattomuudesta, vaan kutsu vastuun ottamiseen. Erityisesti ammattilehtigenressä korostuvat auttaminen, yhteistyö ja hyvinvoinnista huolehtiminen ovat Levinasin ajallisuuteen kuuluvia näkökulmia.

Vastuullisuus toisista sekä yhteistyön korostuminen rinnastuvat omassa ajattelussani palvelemiseen. Uudenaista ajattelua taloustieteiden alalle tuonut Christian Grönroos laajentaa näkökulmaa palveluyrityksistä merkittävällä tavalla. Grönroosin mukaan myös perinteisesti piilopalveluiksi käsitettävät hallinnolliset toimet tai muut taustatyöt tulee hoitaa asiakaskeskeisesti, sillä palvelunäkökulma on kokonainen liiketoimintalogiikka eikä sen pelkkä osa (Grönroos, 2009, s. 22–29). Fenomenologisesti ajatus palvelemisesta ei koske pelkästään asiakkaita, vaan myös työyhteisön sisäistä toimintaa. Vastuu toisista nostaa palvelemisen käsitteen käytännön toiminnaksi.

Levinasin ja Merleau-Pontyn fenomenologinen ajallisuus on monitahtista, monimuotoista ja ihmisyyteen keskittyntä. Se muistuttaa Jussi Onnismaan luokittelusta organisaatiossa esiintyvistä ajoista eniten soljuvaa prosessiaikaa. Prosessiaika on aina sopivasti etenevää, sallien keskittymisen työtehtäviin. Muuntuvana ja ennustamattomana se on kuitenkin eettistä, sillä normien ja prosessien sijaan keskiössä ovat päivittäiset vuorovaikutustilanteet. (Onnismaa 2018, 108-109.) Onnismaan ja käyttämäni fenomenologien ajatukset eroavat kuitenkin siinä, että Onnismaan teoriassa ajan rytmi määrittyy työn, eikä sen tekijöiden mukaan, vaikka työssäkäyviä arvostetaankin antamalla vuorovaikutukselle aikaa.

Fenomenologinen ajallisuus kääntää meidät asioiden ajasta takaisin juurillemme, jossa kelloille ja kiireelle ei ole sijaa. Käytännön työelämän sovelluksena fenomenologinen ajallisuus on haasteellinen, kun perinteinen tapa mitata työsuoritetta on sitoutunut lineaariseen aikakäsitykseen kuuluviin ajan yksiköihin. Fenomenologisen

ajallisuuden mukainen mittaristo on toisenlainen, käsittäen läheisyyden ja läsnäolon lisääntymisen, hyvinvoinnin ja luovuuden kasvun sekä onnellisuuden karttumisen. Näille ihmisyyteen kuuluville ilmiöille ja ominaisuuksille ei ole yhtenäistä asteikkoa, mutta tulokset näkyvät työtyytyväisyyden lisääntymisenä sekä monipuolisena toiminnan kehittymisenä. Vaikutuksia ei kuitenkaan voi nähdä kvartaaleiden sisällä, vaan pidemmän aikavälin kuluessa. Suuret muutokset vaativat joskus radikaaleja toimenpiteitä toteutuakseen. Osittainkin lineaarisesta ajasta luopuminen voisi alkuvaiheessa tarkoittaa kaaosta, mutta ehkäpä ihmisen vastuuntunto ja innostus itsensä toteuttamiseen muokkaisivat työelämän entistä ehommaksi sekä myös tehokkaammaksi.

6. Pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, miten suomalaisessa työelämässä kuvataan kiirettä ja ajallisuutta. Prosessia ohjasi tutkimuskysymys, *millaisena ajallisuus ja kiire näyttäytyvät suomalaisessa työelämäkeskustelussa*. Alakysymyksenä toimi *mitä tämänhetkinen keskustelu ajasta ja kiireestä merkitsee työelämälle*. Suomalaisista, työelämäkontekstiin sijoittuvista artikkeleista koostuvaa aineistoa tarkastelin kriittisen diskurssitutkimuksen viitekehyksestä. Kriittisen näkökulman myötä tutkimukseni tavoitteeksi täydentyi myös mahdollisten valtaa pitävien diskurssien ja taustalla vaikuttavien ideologioiden etsiminen. Empiirisen aineiston analyysin toteutin kolmiportaisen prosessin mukaisesti, ja saatuja tutkimustuloksia vertasin teoriapohjana toimiviin lineaariseen ja fenomenologisiin aikakäsityksiin. Fenomenologisten aikakäsitysten liittäminen tutkimukseen toi mukanaan vielä yhden tavoitteen. Tutkimustulosten vertaaminen täysin erilaiseen ajallisuuden näkemykseen toimii toivoakseni keskustelunavauksena siitä, voisiko nykyisen työelämän aikaan liittyviä käytänteitä muuttaa.

Tutkimustulokset osoittavat kiirettä ja ajallisuutta kuvattavan tyypillisellä, lineaariseen aikakäsitykseen kuuluvalla tavalla. Ajasta puhutaan ulkoistettuna, meistä irrallisena voimana. Se kiinnittyy ihmisen sijasta asioihin ja ilmiöihin. Kiire on ulkopuolisen ajan

ilmentymä, jonka kautta aika konkretisoituu meille. Tämänhetkinen keskustelu kiireestä ja ajasta työelämässä ylläpitää sekä ajan ulkopuolisuutta, että lineaarista aikakäsitystä. Tutkimustulokset ilmentävät myös kulttuurimme vaikutusta näiden ilmiöiden kokemiseen. Kristilliset perinteet ovat vaikuttaneet sekä aikakäsitykseen että näkemykseen työstä. Ahkeruuden ollessa hyve, täyttyvät suomalaisten päivät tekemisestä myös työajan ulkopuolella. Ajan ulkoistamisen ja kulttuuriperimämme lopputulemana työssäkäyvä ihminen konstruotuu avun tarpeessa olevaksi, osittain itse omaan kiireeseensä syylliseksi toimijaksi.

Emmanuel Levinasin ja Maurice Merleau-Pontyn fenomenologiset näkemykset ajasta poikkeavat täysin omaksumistamme ajatuksista. Levinasille ja Merleau-Pontylle aikaa ei ole ilman ihmistä, aika on meidän olemassaolomme ulottuvuus ja kuuluu kiinteästi meihin. Yhteisesti mitattavaa ja synkronoitua aikaa ei näin ole. Työelämäkontekstissa ajallisuuden keskeiseksi teemaksi Levinasin ja Merleau-Pontyn fenomenologisesta näkökulmasta nousee eläminen käsillä olevassa hetkessä, preesensin ollessa tärkein aikamuoto. Fenomenologisen ajattelutavan soveltaminen työelämään merkitsee nykyisyydessä elämisen ohella yksilöllisen ajallisuutemme huomioimista, hyvinvoinnin korostamista sekä sosiaalisten suhteiden kautta meille kuuluvaa vastuuta toisistamme.

Aineistosta nousseet kiireen ja ajallisuuden kuvaukset osoittautuivat sekä ennalta-arvattaviksi, että yllättäviksi. Lineaarisen aikakäsityksen työelämää leimaava vaikutus on luonnollinen päätelmä, ottaen huomioon kulttuurisen kontekstin, jossa elämme. Ulkoiseen aikaan liittyvät kuvaukset ja erityispiirteet, joiden kautta työelämä konstruotuu, osoittautuivat kuitenkin yllättäviksi. Kiireeseen liittyvät sairaus- ja petodiskurssit sekä työssäkäyvän ihmisen kuvaaminen hämillään olevana ja ulkopuolisen asiantuntijan apua tarvitsevana herättivät ajatuksia. Suomalaisessa työelämäkeskustelussa ilmenee useita diskursseja, jotka vaikuttavat käsityksiimme ajan ja kiireen kokemisesta. Kriittisen diskurssintutkimuksen näkökulman ansiosta huomioni kiinnittyi myös mahdollisiin vaikuttimiin, ideologioihin näiden diskurssien takana. Aineistosta löytyvä toimijuus on rajattua, ottaen huomioon pyrkimykseni monipuoliseen ja moniääniseen aineistoon. Muutamia tietoa tuottavia ja jakavia tahot ohjaavat keskustelua ajallisuudesta ja kiireestä suomalaisessa työelämässä.

Lopputulemana voin todeta onnistuneeni tavoittamaan tutkimuksen tavoitteet melko hyvin. Tutkimuskysymys ja sen alakysymys saivat vastauksensa aineiston analyysin

kautta, kriittisen tutkimusotteen tuodessa syvyyttä tuloksiin. Lineaarisen ja fenomenologisten aikakäsitysten näkökulmista tarkastellut tulokset avasivat aihetta edelleen, ja auttavat toivoakseni näkemään työelämän ajallisuutta uudella tavalla. Käyttämäni tutkimuksellista viitekehystä ei tietääkseni ole aikaisemmin kotimaisessa tutkimuksessa hyödynnetty. Tämä lisää toteuttamani tutkimuksen merkittävyyttä, tarjotessaan uuden näkökulman työelämän tutkimukselle. Näkemykseni mukaan työelämän ilmiöiden avaaminen kaipaa juuri kriittisen näkökulman kautta toteutettuja tutkimuksia, jotta uudistumista ja kehitystä voisi tapahtua.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa nojaan Pietikäisen ja Mäntysen esittämään näkemykseen diskurssitutkimuksen tulosten arvioinnista. Luotettavuuden kriteereinä toimivat vastaavuus, uskottavuus, siirrettävyys ja pysyvyys. Vastaavuus ja uskottavuus syntyvät tutkimuksenteon perusteiden hallinnasta, eli tutkimusprosessin laadukkuudesta ja sen avoimesta kuvaamisesta sekä tutkimuksellisten lähtökohtien tarkoituksenmukaisuudesta. Tutkimuksellisilla lähtökohdilla tarkoitetaan tässä teoriataustan, analyysimenetelmien sekä tutkimuskysymysten nivoutumista yhteen perustellusti. Sovellettavuus ja siirrettävyys merkitsevät tulosten hyödynnettävyyttä eri yhteyksissä sekä mahdollisuutta soveltaa tuloksia eri kontekstiin. Luotettavan tutkimuksen lopputulokset nousevat aineistosta, ollen siten totuudenmukaisia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 170-171.) Tutkimukseni tavoitteet ja käyttämäni viitekehys on avattu työn ensimmäisissä kappaleissa perusteluineen. Keräämäni empiirinen aineisto oli aiheeseen nähden osuva, artikkeleiden tarjotessa laajemman näkökulman kuin esimerkiksi haastatteluiden avulla olisi ollut mahdollista tavoittaa. Aineisto on lisäksi kaikkien saatavilla, ja listattu tämän työn liitteeksi. Analyysiprosessi on kuvattu totuudenmukaisesti kaikkine vaiheineen, ja tulokset on esitelty niihin liittyvien aineisto-otteiden kanssa. Voin näin todeta toteuttamani tutkimuksen noudattavan hyvää tieteellistä tutkimustapaa ja tulosten olevan perusteltuja.

Vaikka olen onnistunut tutkimuksellisten tavoitteiden saavuttamisessa kohtalaisen hyvin, löytyy kehittämiskohteita silti. Aihe on laaja ja monitieteellinen, jolloin sen hahmottaminen käy haastavaksi. Vielä tarkemmin kohdistettu rajaus olisi selkeyttänyt tutkimusta ja auttanut fokuksen säilymistä halutussa aiheessa. Kehittämiskohteeksi nostan myös aineiston, sillä pyrkimyksistäni huolimatta en onnistunut tavoittamaan kuvausta kiireestä ja ajallisuudesta usean ammattialan kautta.

Kiire ja aika tarjoavat loppumattomasti tutkimusaiheita, myös työelämäkontekstiin liittyen. Toteuttamani tutkimuksen jatkaminen tarjoaisi sisältöä useammallekin työlle, esimerkiksi kulttuurista kontekstia laajentaen. Kiireeseen ja ajallisuuteen liittyvän puheen vertailu vaikkapa Pohjoismaiden kesken toisi perspektiiviä omaan työelämäkeskusteluunne. Aihe tarjoaa myös hyvän lähtökohdan kokemuksen tutkimukselle, jolloin se on sovellettavissa organisaatio- ja alakohtaisesti.

Tutkimuksellinen matka aiheen valinnasta valmiiseen työhön on ollut polveileva ja ajoittain raskas. Tutkimuskohteen monitieteellisyyden ohella jatkamaan ovat innostaneet omat kokemukset työelämästä: kyseessä on todellinen ilmiö, joka haastaa sekä työntekijöitä, että esimiehiä joka päivä. Organisaatioiden näkökulmasta ratkaisua ajan riittävyyteen ei synny, ellemmme ala tarkastella ilmiötä ja toimintatapojamme täysin uudella tavalla. Stephen Hawkingin (1999, 149-151) tutkimukset fysiikan alalla osoittavat entropian eli epäjärjestyksen kasvavan tulevaisuuteen mentäessä. Sinnikkäästi ylläpitämämme toive tulevaisuuden tuomasta kehityksestä ja parannuksesta ei siis voi tässä mielessä koskaan toteutua. Huomio on käännettävä nykyhetkeen ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin, siihen että aika on meillä nyt.

Lähteet

Anttila, A-H., Anttila, T., Liikkanen, M. & Pääkkönen, H. (2015). Johdanto: aika, ajankäyttö ja sosiaalinen muutos 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Anttila, A-H., Anttila, T., Liikkanen, M. & Pääkkönen, H. (toim.) Ajassa kiinni ja irrallaan – yhteisölliset rytmit 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 5-15.

Cronström, C.& Koskiahho, B. (1995). Aika luonnontieteellisenä ja ihmistieteellisenä kysymyksenä. Futura 14 (1995): 4, 42-52.

Dowden, B. (2019). Time. The Internet Encyclopedia of Philosophy, ISSN 2161-0002. Haettu 29.1.2019. <<https://www.iep.utm.edu/time/>>

Fairclough, N. (1997). Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino.

Grönroos, C. (2009). Palvelujen johtaminen ja markkinointi. Helsinki: WSOYPro.

Hawking, S. (1999). Ajan lyhyt historia. Alkuräjähdyksestä mustiin aukkoihin. Porvoo: WSOY.

Hofstede, G. (1997). Cultures and organizations: software of the mind. New York: McGraw-Hill cop.

Holvas, J. & Vähämäki, J. (2005). Odotustila: pamfletti uudesta työstä. Helsinki: Teos.

Jokinen, A.; Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, R. (1997). Tietämättömyyden etiikka: Emmanuel Levinas modernin subjektin tuolla puolen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Julkunen, R. (1989). Jokapäiväinen aikamme. Teoksessa Heiskanen, P. (toim.) Aika ja sen ankaruus. Helsinki: Gaudeamus, 10-21.

Järnefelt, N.& Lehto, A-M. (2002). Työhulluja vai hulluja töitä? Tutkimus kiirekokemuksesta työpaikoilla. Helsinki: Tilastokeskus.

Kelly, M.R. (2018). Phenomenology and time-consciousness. The Internet Encyclopedia of Philosophy, ISSN 2161-0002. Haettu 28.12.2018. <<https://www.iep.utm.edu/phe-time/>>

Keltinkangas-Järvinen, L. (2000). Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: WSOY.

Keskinen, R. (1989). Fyysikon aika. Teoksessa Heiskanen, P. (toim.) Aika ja sen ankaruus. Helsinki: Gaudeamus, 172-179.

Knuuttila, S. (2000). Aika ja ajattomuus. Teoksessa Pihlström, S., Siitonen, A. & Vilkkö, R. (toim.). Aika. Helsinki: Gaudeamus, 15-28.

Kuhmonen, P. (1995). Merleau-Pontyn fenomenologia. Teoksessa Laine, T. & Kuhmonen, P. Filosofinen antropologia. Jyväskylä: Atena kustannus Oy, 163-215.

Levinas, E. (1996). Etiikka ja äärettömyys: keskusteluja Philippe Nemon kanssa. Helsinki: Gaudeamus.

Luoto, M. (2013). Ajattelun ote – johdannoksi Merleau-Pontyn filosofiaan. Teoksessa Merleau-Ponty, M. Filosofisia kirjoituksia. Helsinki: Nemo, 9-34.

Merleau-Ponty, M. (2002). Phenomenology of perception. London: Routledge.

Merleau-Ponty, M. (2013). Filosofisia kirjoituksia. Helsinki: Nemo.

Metsämuuronen, J. (2001). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: International Methelp.

Niemelä, A. (2006). Kiire ja työn muutos. Tapaustutkimus kotipalvelutyöstä. Väitöskirja, Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Onnismaa, J. (2018). Organisaation ajat. Teoksessa Puutio, R. & Heikkilä, J.-P. (toim.). Organisaatio prosessina – muodonmuutoksen konsultointi. Oulu: Metanoia Instituutti, 94-117.

Pietikäinen, S. (2000). Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa Sajavaara, K. & Piirainen-Marsh, A. (toim.). Kieli, diskurssi & yhteisö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus, 191-255.

- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Pohjanen, J. (2002). Mitä kello on? Kello modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa. Väitöskirja, Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, ISSN 0075-4625; 197. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pynnönen, A. (2013). Diskurssianalyysi: tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. N:o 379/2013. Working paper. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu.
- Pynnönen, A. (2015). Varjosta valokeilaan. Kriittisiä diskurssianalyysseja huonosta johtamisesta. Väitöskirja, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pönni, A. (1996). Toinen on ensimmäinen. Lähtökohtia Emmanuel Levinasin ajatteluun. Teoksessa Levinas, E. Etiikka ja äärettömyys: keskusteluja Philippe Nemon kanssa. Helsinki: Gaudeamus, 7-32.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2018). Työolobarometri 2017. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työelämä 32/2018. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Tähkä, R. (1989). Psykoanalyttinen näkökulma ajan kokemiseen. Teoksessa Heiskanen, P. (toim.) Aika ja sen ankaruus. Helsinki: Gaudeamus, 56-74.
- Ylikännö, M. (2015). Kenellä on kiire? Suomalaisten kiireen kokemukset ja ajankäyttö. Julkaisussa Anttila, A.-H., Anttila, T., Liikanen, M. & Pääkkönen, H. (toim.). Ajassa kiinni ja irrallaan – yhteisölliset rytmit 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 73-84.
- Virkki, T., Vartiainen, A. & Hänninen, R. (2012). Talouden ja hoivan ristipaineissa. Vanhustyöntekijöiden näkemyksiä työnsä muutoksesta. Yhteiskuntapolitiikka 77(3), 253-264.
- Väänänen, A. & Turtiainen, J. (2014). Suomalaisen työntekijyyden ja työntekijäideaalien historia. Teoksessa Väänänen, A. & Turtiainen, J. (toim.). Suomalainen työntekijyys 1945–2013. Tampere: Vastapaino, 18-53.

Väänänen, A. & Varje, P. (2014). Terveenä työssä: riskit ja työterveys lehdistökeskustelussa. Teoksessa Väänänen, A. & Turtiainen, J. (toim.). Suomalainen työntekijäyys 1945–2013. Tampere: Vastapaino, 227-260.

Whitrow, G.J. (1999). Ajan historia: ajankäsitykset esihistoriasta meidän päiviimme. Helsinki: Art House.

Liitteet

Liite 1: Empiirisenä aineistona toimivat artikkelit

1. Haahti, T. (2015). Stressi ei synny kiireestä, se syntyy epävarmuudesta. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/ura/art-2000002802583.html> .
2. Laitinen, J. (2014). Näillä keinoilla taltutat työkiireen ja vältät ylityöt. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/ura/art-2000002730379.html> .
3. Seppälä, L. (2014). Te-toimistojen virkailijat väsyvät kiireen takia. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/ura/art-2000002710308.html> .
4. Vasama, T. (2017). Onko kiire? Kuulunut pärjääjiin – mutta syöt koko ajan menestyksen edellytyksiäsi. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/ura/art-2000005073487.html> .
5. Horelli, L. (2008). Aika on rahaan verrattava voimavara. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004543918.html>
6. Vasama, T. (2018). Näillä harjoituksilla opit priorisoimaan työt – Asiantuntijat kertovat, miten karsit turhat tehtävät ja saat aikaa olennaiseen. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/ura/art-2000005901473.html?cs=email> .
7. Viljanen, K. (2018). ”En räplää puhelinta vartin välein vaan oikeasti keskityn” – Pomodoro-ajan-hallinta-tekniikka on ilmiö, joka mullisti Laura Pullisen tavan työskennellä. Helsingin Sanomat <https://www.hs.fi/ura/art-2000005925046.html?cs=email> .
8. Ahonen, T. (2012). Kohti stressitöntä, mukavaa työntekoa! Kuntalehti, (4), 30.

9. Alppi, U. (2015). Kavala kiire. *Kansan Uutiset*.
<https://blogit.kansanuutiset.fi/arjen-vimma/kavala-kiire> .
10. Anttila, M. (2016). Kiire kuriin: Yhteisesti sovitut pelisäännöt auttavat asiantuntijaakin ajanhallinnassa. *Työ, Terveys, Turvallisuus: Työsuojelualan Aikakauslehti*, (5), 20-23.
11. Cronberg, T. (2008). On aikapolitiikan aika. *Kanava*, 36(2), 148-150.
12. Ekholm, T. (2012). Työajanhallinta on hyväksi terveydelle. *KM Kaupan Maailma: Kaupan Riippumaton Ammattilehti*, (5), 28-29.
13. Ernten, A. (2012). Työbarometri kertoo: Kiire vähentää työn mielekkyyttä. *Puhtaus & Palvelusektori*, 43(8), 22.
14. Haavisto, P. (2017). Toisiko mindfulness mielenrauhaa töihin? *Työ, Terveys, Turvallisuus: Työsuojelualan Aikakauslehti*, (2), 30-32.
15. Hautamäki, T. (2016). Mitä johtaja tekee töissä? *Fakta: Talous Ja Tekniikka Tänään*, (10), 22-30.
16. Heinonen, S. (2010). Hidas elämä ja tulevaisuuden työ: Paradoksi vai potentiaali? *Futura*, 29(1), 77-85. <http://elektra.helsinki.fi/se/f/0785-5494/29/1/hidasela.pdf>
17. Hellman, H. (2008). Kiireen vilkkaa. *Suomen Lehdistö: Lehdistön Viestintäpoliittinen Julkaisu*, 78(12), 9.
18. Hemming, M. (2008). Hei, hellitä hetkeksi ja pysähdy. *Yritystalous*, 66(4), 33-35.
19. Kallioniemi-Chambers, V., Annala, J., & Mäkinen, M. (2013). Tutkija-opettajien kiirekokemukset yliopiston opetussuunnitelmatyössä. *Kasvatus & Aika: Kasvatuksen Historiallis-Yhteiskunnallinen Julkaisu*, 7(4), 45-59.
http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=583 .

20. Kananen, A. (2015). Palkkatyö ei ole pelkkää kiirettä ja kurjuutta. Tiedonjyvä: Jyväskylän Yliopiston Tiedotuslehti, 50(2), 16-17.
21. Kirjalainen, S. (2010). Työhyvinvointia rakentamassa. Tietoasiantuntija, 25(1), 31.
22. Kirjalainen, S. (2009). Tehot kehiin - vai väärä toimintatapa? Tietoasiantuntija, 24(5), 26.
23. Laaksonen, J. (2017). Miltä näyttää liikunnan- ja terveystiedonopettajan keskimääräisen työviikon ajankäyttö? Liito: Liikunnan Ja Terveystiedon Opettajat Ry:N Jäsenlehti, (3), 34-35.
24. Lappalainen, T. (2015). Luova työ ei kysy kelloa. Ekonomi, (5), 20-24.
25. Leppänen, M. (2008). Uusia näkökulmia kiireeseen ja oppimiseen: "ei hoppu hyväksi, ei kiire kunniaksi". Kehittyvä Elintarvike, (6), 26-27.
26. Malve-Tamminen, R. (2008). Tiukka aikataulu on työturvallisuusriski. Rakennustaito: Rakentajain Aikakauslehti, (7), 66-67.
27. Mäki, K., Vanhanen-Nuutinen, L., & Töytäri-Nyrhinen, A. (2011). "Mitä otat pois, jos uutta tulee tilalle?" - ajanhallinta ja johtaminen ammattikorkeakoulussa. Aikuiskasvatus: Aikuiskasvatustieteellinen Aikakauslehti, 31(1), 14-24. <http://elektra.helsinki.fi/se/a/0358-6197/31/1/mitaotat.pdf>.
28. Orrenmaa, A. (2015). Koulun aika kiertää ympyrää: Koulun syklinen aika on ristiriidassa muun maailman ajan kanssa, huomasi rehtori Kaisa Isotalo väitöstyönsä sivutuotteena. asiaa sietäisi tutkia. Opettaja, (7), 18-21. <https://www.opettaja.fi/digilehti/7-2015/2-85>.

29. Pietiläinen, V. (2015). Tehokkuus ja työn mielekkyys. Kide: Lapin Yliopiston Yhteisölehti, 36(2), 9. <https://www.ulapland.fi/FI/Yliopisto/Kide-%E2%80%93-Lapin-yliopiston-tiede--ja-taidelehti/Aiemmat-numerot> .
30. Remes, M., & Kolari, N. (2018). Tolkkaa työaikoihin. Ekonomi, (1), 20-26. <http://verkkojulkaisu.viivamedia.fi/ekonomi/2018/1> .
31. Saari, T. (2016). Resilienssi työntekijän voimavarana asiantuntijatyön aikapaineiden hallinnassa. Hallinnon Tutkimus, 35(3), 232-243. <http://elektra.helsinki.fi/se/h/0359-6680/35/3/resilien.pdf> .
32. Saari, T. (2012). Työaika osana tietotyön psykologisia sopimuksia. Hallinnon Tutkimus, 31(3), 189-202. <http://elektra.helsinki.fi/se/h/0359-6680/31/3/tyoaikao.pdf>
33. Saarteinen, M. (2018). Aika pääomana. Tietoasiantuntija, 33(2), 24-25.
34. Salokanto, S. (2018). Pitääkö kiirettä kestää? Ekonomi (4) <https://www.ekonomilehti.fi/pitaako-kiiretta-kesta/> .
35. Tikkanen, T. (2010). Kiire: Totta vai tarua? Opettaja, 104(42), 36-38.
36. Välväverronen, E. (2013). Ajan hallinta ja tiivistyminen. Media & Viestintä: Kulttuurin Ja Yhteiskunnan Tutkimuksen Lehti, 36(3), 4-22. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62259> .

